Arxiu històric FUNDACIÓ JAUME BOFILL

Anàlisi sociològic dels Centres Infantils

Pere Negre

FEBRER 1983

FUNDACIÓ JAUME BOFILL

Pere Negre

AJUNTAMENT DE BARCELONA

SERVEIS SOCIALS

SECRETARIA TÈCNICA

ANÀLISI SOCIOLÒGICA DELS CENTRES INFANTILS

L'estudi dels centres d'infància té dues parts. Una de caràcter sociogràfic basada en l'explotació estadística de les dades dels informes d'A.S. sobre els residents, baixes, altes, processades a partir de dos tipus de fitxa: la individual i la familiar. La segona part de tipus més qualitativa, se centra en una mostra d'uns quants nens i nenes elegits a base d'uns criteris previs, els quals compten amb un informe més exhaustiu per part dels assistents socials, educadors i psicòlegs (aquests últims consultats pels A.S.).

Les dues parts es poden subdividir respectivament en dos grans apartats: Residents i baixes, constituint l'estudi d'aquestes últimes un criteri important sobre l'èxit dels col.lectius i l'acompliment dels seus objectius, malgrat els pocs anys de la seva existència.

Per a evitar la lectura feixuga de requadres estadístics, hem guardat els resultats de l'explotació quantitativa dels informes en apèndixs, així com els informes més exhaustius estudiats en la segona part.

Finalment, en els apèndixs, també hi incloem un treball preparatori a l'explotació de les dades de l'estudi de la delinqüència, per a aclarir la metodologia de l'anàlisi qualitativa vs. quantitativa, i evitar equívocs o simplificacions respecte a les dues tècniques o mètodes utilitzats.

Així doncs, aquest informe final, que proposem com a esborrany a fi que els educadors, assistents socials i psicòlegs

AJUNTAMENT DE BARCELONA

SERVEIS SOCIALS

SECRETARIA TÈCNICA

ens facin arribar les seves esmenes i suggeriments, el dividim en els següents capítols:

I Anàlisi quantitativa
- a) Residents
- b) Baixes

II Anàlisi qualitativa
- a) Residents
- b) Baixes

Apèndix: Dades estadístiques
Metodologia. Informes qualitatius.

AJUNTAMENT DE BARCELONA

SERVEIS SOCIALS

SECRETARIA TÈCNICA

Capítol I - ANÀLISI ESTADÍSTICA

Els passos metodològics que es seguiren per a arribar a aquest tipus d'anàlisi foren els que a continuació s'indiquen:

1 - Constitució d'un fitxer sobre cada resident i cada una de les baixes des del setembre del 1977 a l'octubre del 1981, data de termini o actualització del fitxer. En aquestes fitxes es recollí tota la informació que posseeix l'Area sobre els que estan actualment o han passat sis mesos com a mínim pels centres.

2 - Per als residents es complementà la fitxa amb una enquesta on hi figuraven els items més freqüents dels informes -recollits en una anàlisi de contingut- a fi i a efecte de complementar les fraccionades dades que teniem en alguns casos. Els A.S. es responsabilitzaren d'aquesta tasca, consultant a educadors i psicòlegs.

3 - Explotació manual -a base de fitxes perforades- de les dades anteriors amb dues variants: fitxes familiars i fitxes per a cada nen/a.

4 - Estudi per part de quatre tècnics de l'Area, dels resultats (Psicòleg, Sociòleg, Cap de l'Ambit i Cap de l'Oficina Tècnica), sobre la base d'un esborrany presentat pel sociòleg.

Hem de considerar aquest escrit (Capítol I) com el resultat d'un esborrany discutit i esmenat en comú, sabent que les dades quantitatives en pocs casos poden fonamentar teories, però

AJUNTAMENT DE BARCELONA

SERVEIS SOCIALS

SECRETARIA TÈCNICA

sí encaminar i limitar les hipòtesis explicatives, descobrir indicadors significatius, estadísticament parlant, i apuntar algunes tipologies. Però sobretot hem de considerar aquesta part com un nou esborrany on s'hi poden recollir crítiques, noves hipòtesis d'explicació o interpretació, etc. per part de tots aquells que diàriament tracten el problema (A.S.,Educadors, Psicòlegs i Auxiliars).

En els Centres Oberts, només hi incloem aquell primer cercle de nens i nenes dels quals es fa un seguiment-tractament més intens i semblant al dels col.lectius, tenint en compte que els Centres Oberts funcionen també com a centres de lleure o temps lliure per a un cercle més ampli que no estudiem. Així podem unificar més els criteris i homogenitzar les dades.Tracten aquestes d'infants en perill o amb dificultats, quasi sempre degut a problemes d'estructuració, relació i economia familiar, com veurem més endavant. En certa manera doncs els observats aquí en Centres Oberts corresponen als que estaven "a mitja pensió" en els col.lectius abans d'establir-se els actuals Centres Oberts (es tracta del criteri, no del nombre - evidentment). "Dificultat o Perill" es relaciona aquí amb la situació normal (i normativa) d'una sana socialització primària, prescindint de l'orientació crítica o acrítica de la reinserció.

Ara bé, la diferència entre Col.lectius i Centres Oberts amb aquests criteris (reinserció familiar, resocialització) ens - faria col.locar els Centres Oberts entre els col.lectius i els que han fet baixa (problemàtica resolta quan els nens o nenes no són retirats per les famílies contra el parer dels educadors i A.S.). Els pocs anys d'existència dels Centres Oberts fa que no es doni -per una gran majoria de baixes- el pas intermedi - als mateixos.

Les anomenades "residències" (terme imprecís per a diferenciar estadísticament el Juvenil i Pre-Juvenil de la resta) responen

AJUNTAMENT DE BARCELONA

SERVEIS SOCIALS

SECRETARIA TÈCNICA

al criteri d'edat i per això les podem incloure seguint el mateix criteri -i no únicament pel criteri estadístic de poca representació numérica- en l'item "col.lectius". Reduïm doncs - els centres a aquests dos tipus: {Centres Oberts i Col.lectius. El tipus de centre juntament amb els anys "d'estada" als mateixos, seran les variables independents més explotades en els quadres - de correlació, tot i que també farem intervenir altres variables concomitants o intermèdies que influiran en les variables depenents o finals. Podem també dividir les variables en fixes o de situació (edat, sexe, etc.) i variables de posició, o d'intervenció de l'Area, Pla d'Infància, com el tipus de centre, - per exemple o els anys d'estada. Així doncs assenyalem l'esquema següent com a model d'explotació estadística:

	Variables Independents	Variables Intermèdies d'intervenció institucional (Centres - Educadors)	Variables Depenents o resultat
De situació	Edat Sexe Barri Origen	Tipus de Centre ..... Anys d'estada ..... Coeducació ..... Domicili del Centre	No estudiat " " " " " "
De posició	Estructura familiar... Relacions familiars Situació econòmica-laboral	S.A.I. ..... Ajuts econòmics	Canvis Canvis
	Escolarització	Seguiment-elecció del centre escolar	{Escolaritzat-Absentisme
	Conducta	Vida quotidiana. Tractament-Seguiment	Canvis
Punt d'observació	Alta	Dades sobre la marxa dels - Col.lectius i passar d'Asil a Col.lectiu i de CEFEESA a l'Area de Serveis Socials.	Data de Baixa o 15-X-1980

AJUNTAMENT DE BARCELONA

SERVEIS SOCIALS

SECRETARIA TÈCNICA

Algunes limitacions de l'observació:

Baixes: Mínim d'estada de sis mesos.

Assistents: Altes i baixes segons la data d'informació oficial i registrades per l'Area de Serveis Socials.

Baixes: Molta menys informació per manca d'enquesta complementària als informes.

Limitacions estadístiques:

Donades per les subdivisions de les característiques o variables i la posterior agrupació dels items (Col.lectius-Residències i Centres Oberts, 1-2-3 anys d'estada 4 i més, etc.) donada la xifra baixa dels assistents o la poca informació sobre les baixes (amb una xifra més alta que la dels assistents).

AJUNTAMENT DE BARCELONA

SERVEIS SOCIALS

SECRETARIA TÈCNICA

A) R E S I D E N T S

A partir de la data, oficialment registrada a l'Area, de baixes i altes, el 15 d'octubre del 1981 hi havia aquesta situació als col.lectius quant a personal i a residents:

CENTRES	PERSONAL				RESIDENTS		
	Educ.	Auxil.	A.S.	Psic.	Nens	Nenes	TOTAL
Born	6	3	1	1	23	3	26
Canyelles	6	3	1	1	12	6	18
Carmel	6	3	1	1	10	4	14
Padró (J)	6	3	-	-	31	10	41
" (C)	6	3	-	-	14	6	20
Sants	6	3	1	1	14	5	19
Zona Franca	6	3	-	-			
SUB TOTALS	42	21	4	4	104	34	138
Pre Juvenil	6	1	-	-	3	1	4
Juvenil	5	-	-	-	4	3	7
SUB TOTALS	11	1	-	-	7	4	11
C.O. Besòs	4	2	1	1	7	6	13
C.O. Carmel	4	2	-	-	3	4	7
C.O. Zona Fca.	4	3	-	-	17	6	23
SUB TOTALS	12	7	1	1	27	16	43
T O T A L S	65	29	5	5	138	54	192

Aquells centres per als que no hi consta A.S. o Psicòleg, el comparteixen amb algun altre dins del pla d'infància del sector(SAI).

Donada la fluïdesa (canvis de col.lectius a C. Oberts, baixes amb anterioritat de produir-se la cobertura de les places abans d'iniciar el curs, obertura del pre-juvenil, etc.) hem de fixar-nos sobretot en els sub-totals per a un moment donat de l'anàlisi o -

fotografia estàtica dels centres. Així doncs l'Area dedicava el 15 d'octubre de 1981 un tècnic per cada 1'94 nen/nena i un treballador (tècnic o no) per cada 1'85.

Els residents es dividien, segons el tipus de centre, de la següent manera:

Tipus de Centre	
Col.lectius	71'9%
Juvenil i Pre-Juvenil	5'7%
Centres Oberts	22'4%
TOTAL	100'0%

A efectes estadístics agruparem col.lectius-centres (juvenil i pre-juvenil) per una part i Centres Oberts per l'altra, ja que d'altra manera les xifres no serien prou globals per a establir correlacions amb diversos factors o variables.

El 15 d'octubre de 1981, oficialment (és a dir segons registre o informació oficial d'altes i baixes i residents) hi havia 192 nens i nenes als Centres d'Infància. D'ells,43 (22'4%) als Centres Oberts i en conjunt 138 nens (71'9%) i 54 nenes (28'1%).

Vegem ara, segons llistes oficials dels arxius, les dades que tenim a disposició per a les tres dates claus: A) pas del Asils a CEFEESA, el juliol del 1977; B) pas dels col.lectius a l'Area, el juliol del 1980; i C) data d'observació o tancament de l'estudi el 15 d'octubre de 1981:

	Dates d'observació		Centres	Nens	Nenes	Total
A)	1977	(3 d'agost)	Port	193	---	193
	1977	(1 de juliol)	"	---	182	182
	1977	(16 de febrer)	"Ciudad Muchachos"	143	---	143
	T o	t a l	Centres: 3	336	182	518
B)	1977	(25 d'octubre)	Centres: 10	268	80	348
	1980	(31 de març)	Centres: 10	(no hi ha dades)		322
C)	1981	(10 d'octubre)	Centres: 9	138	54	192

AJUNTAMENT DE BARCELONA

SERVEIS SOCIALS

SECRETARIA TÈCNICA

Tenint en compte que les dates de les llistes no corresponen matemàticament a les abans esmentades, les dades de l'any 1977 del grup A) enregistren la situació als dos asils de nens i nenes i "Ciudad de los Muchachos" poc abans de la dissolució dels esmentats centres. En el grup B) tenim dues dates d'observació diacrònica, l'any 1977 i el 1980 poc abans del traspàs dels col.lectius de CEFEESA a l'Area de Serveis Socials (on notem una situació inicial i final quasi idèntica, és a dir, que es comença i s'acaba amb el mateix nombre total, malgrat que no disposem de xifres globals d'altres, baixes i composició de sexes abans de 1978). Finalment la data disponible per al 1981 (la de l'estudi) suposa ja prou rodatge, malgrat els conflictes amb CEFEESA per a la consolidació dels nous criteris establerts en el Pla d'Infància respecte als criteris pels que es regien els col.lectius en mans de CEFEESA.

No volem ara repetir tot el que recollí la premsa (disposem d'una recopilació bastant exhaustiva) quan es desferen els antics asils i quan hi hagué el conflicte CEFEESA-Area de S.S. (aquest últim conflicte objecte a més d'un extens document de l'Area). Només recordem breument que el primer problema es basa en la desinstitucionalització típica d'uns centres qualificats com a repressius, marginadors i tradicionals, atípics ja en una societat democràtica, oberta i fins i tot alternativa en els plantejaments dels educadors de CEFEESA (educació amb consciència de classe, sense allunyament dels barris marginats, i amb molts projectes de l'escola nova aplicats a aquest tipus de situació: coeducació de nens i nenes, educació activa en llibertat, reinserció crítica, etc. etc.). Aquests plantejaments ideals arribaren a mitificar-se quan el conflicte fou filtrat pels mitjans de comunicació i els seus efectes objectivadors-mitificadors. El conflicte jugà el seu paper dins l'ajuntament de transició en els anys previs a les eleccions democràtiques tal com es podria recollir en les Memòries de CEFEESA. No solament hi jugà l'anàlisi dels col.lectius, ja en marxa, sinó l'atmosfera de les expectatives creades entorn a una

nova experiència que serví de detonador per a motivar el conflicte entre regidors franquistes i regidors de la transició.

Quant al conflicte CEFEESA-Area de S.S., no solament la premsa, sinó sobretot el Pla d'Infància, recull els principals criteris del problema creat amb els contractes d'educadors i el canvi d'enfocament pedagògic i d'aportació de recursos. Els criteris de fons eren els que imperaven a l'entorn de la creació de centres oberts, i una selecció més estricta dels residents, superant la mera pressió de la necessitat econòmica (creació de fons d'ajut familiar) i iniciant un treball més sistemàtic amb les famílies (SOFI i actualment SAI), així com un més ric enquadrament teòric d'aquest servei dins dels nous principis del programa global de Serveis Socials Municipals superant el verbalisme revolucionari i el populisme de l'etapa anterior.

Les dades reflecteixen fredament tota aquesta polèmica i canvi de palntejaments i programes. Prenent la xifra inicial de 518 nois i noies, al final de l'època dels antics asils com a índex (= 100) tenim aquest perfil:

TOTAL (nois-noies)	A:	100 (1977)	Asils Ntra. Sra. del Port i "Ciudad de los Muchachos"
	B:	67 (1977)	Col.lectius i Juvenil
		62 (1980)	" "
	C:	37 (1981)	Col.lectius, Pre-juvenil, Juvenil i centres oberts.

Si bé el decreixement és notori en el pas dels asils als col.lectius (disminució d'un 32%) és més fort encara, proporcionalment parlant, amb els nous criteris de reselecció (reinserció-baixa) establerts pel Pla d'Infància de l'Area (disminució del 40% si prenem com a índex=100 els 322 nens i nenes a inicis de l'any 1980). Malgrat doncs el gran impacte públic del desmantellament dels vells asils, el pas dels col.lectius a l'Area suposa numèricament, un moment més decisiu que es reflecteix, per exemple, en

l' "slogan" ara famós dels treballadors socials en aquest àmbit: "Des del moment que ingressa el nen/nena als centres, es treballa ja la seva baixa". Tot i que els nous criteris de servei públic a la infància i concretament del seu tractament institucional ja no suposen un trencament tan gran de l'antiga estructura (els asils), les repercussions són doncs -quantitativament parlant- més fortes. L'estudi en detall de les baixes ens confirmarà el canvi de criteri sobre les baixes o, a la inversa, sobre qui hauria de romandre als centres, criteris molt més estrictes i menys "proteccionistes" quan l'Area es feu càrrec dels col.-lectius. Si l'espai o equipament resulta aquí un condicionament fort (la inversió en pisos i personal ha d'ésser rendable) també hi poden haver jugat factors evidents encara que inconfessables: justificació de la feina, lligam personal amb els nens i nenes, etc. També es pot caure en l'extrem contrari quan els centres passen a formar part d'uns Programes d'Infància i es vol mesurar l'èxit dels col.lectius amb el nombre superior de baixes o el pas precipitat als centres oberts que s'han d'omplir per a justificar la nova reforma (per ex. podria donar-se en alguns casos la tendència a no acceptar nens i nenes que,per situacions familiars o personals molt deteriorades no són "treballables" directament als centres o a partir de la teràpia de reinserció en llurs famílies).

El dimorfisme sexual

Un dels punts importants a estudiar és el de la coeducació dels sexes prescindint ara de com va impactar aquest canvi a l'hora de desmuntar els asils a les mentalitats més retrògrades de l'Ajuntament i de l'opinió pública. Voldriem ara estudiar en concret l'aspecte estadístic del problema i l'abundància dels nens respecte a les nenes en els centres, així com l'evolució del coeficient entre ambdós sexes diacrònicament.

Per les dades claus, aquest coeficient és el següent:

AJUNTAMENT DE BARCELONA

SERVEIS SOCIALS

SECRETARIA TÈCNICA

Coeficient sexual (nen/nena)

A)	(1977)	Asils	1'82
B)	(1977)	Col.lectius (CEFEESA)	3'35
C)	(1980)	Pla d'Infància.Area S.S....	2'56

Actualment (el 15 d'octubre de 1981) hi ha 2'56 nens per cada nena als Centres. El domini numèric dels nens sobre les nenes s'augmentà molt amb el pas dels residents dels vells asils a col.lectius (situació B). Factors complexos de tipus institucional i socio-cultural s'han barrejat en aquests anys per a donar-nos el resultat que observem.

En primer lloc, la hipòtesi més normal -en els ambients d'on provenen els nens i nenes- és la de què les famílies es desprenen d'aquestes últimes "perquè les noies sempre ajuden més" o perquè "les nenes són més vigilades" i tenen expectatives normatives de comportament molt més estrictes que els nens. D'altra part també es poden invocar els criteris socio-pedagògics que informaren l'acció dels educadors de CEFEESA i que hauran influït, àdhuc inconscientment, en una homogenització de les pautes i conductes diferencials entre nens i nenes que acaben nivellant les pautes del costat del rol masculí i les seves expectatives normatives. Això es deu a la major proporció desmesurada de nois en els col.lectius i al seu efecte de demostració (pas de l'aspecte quantitatiu al qualitatiu). Finalment, elements fortuïts, com el fet que les monges del vell asil del Port decidissin tancar-lo a última hora i la selecció precipitada de les nenes per CEFEESA jugà possiblement també un paper important, encara que més circumstancial o conjectural. En l'estudi de les baixes veurem que el coeficient sexual augmentà significativament entre les baixes quan l'Area es feu càrrec dels col.lectius equilibrant la resta (residents).
Però creiem que en moments de reestructuració, la major inclinació de les famílies a recuperar les noies continuaria essent aquí el

factor decisiu. Cal també tenir en compte (en altres estudis i concretament en el del Tribunal Tutelar de Menors) la xifra sempre molt minsa, proporcionalment parlant, de noies delinqüents en aquestes edats (8'5% l'any 1976, 10'8% l'any 1978 i 10'9% - l'any 1980 dels menors que passaren pels tribunals). Finalment, el mateix caràcter "mixt" dels col.lectius de cara a les famílies pot haver reforçat -sobretot al començament- l'absència - proporcional significativa de noies en aquest període primer - dels col.lectius.

La segona dada important, per a confirmar aquestes hipòtesis és la comparació del mateix coeficient entre col.lectius i centres oberts. En el primer cas el coeficient nen/nena és 2'92 i en el segon 1'7, prova d'una anivellació -encara que desproporcionada a favor del sexe masculí- dels dos sexes en circumstàncies més normals i menys estructurades, institucionalment parlant.

Lloc de residència dels pares

No allunyar els nens i nenes del seu entorn, posar-los en residències de característiques semblants a l'hanitatge de la classe social a la qual pertanyen -salvant diferències òbvies- fou un - dels objectius més repetits en el moment d'elegir els pisos per als col.lectius. Però la compra dels pisos oferí certa dificultat, així com el rebuig d'alguns veïns, en els edificis o escales, dels pisos projectats. Finalment el tàncament de dos col.-lectius (Poble Nou, Poble Sec) i la redistribució (i baixes) - dels seus residents fou un nou motiu de que la teoria i la pràctica es distanciessin.

Observem partint d'aquests criteris hipotèticament, l'explotació de les dades sobre l'adreça de residència dels pares descartant aquells dels quals no ens consta la direcció familiar:

AJUNTAMENT DE BARCELONA

SERVEIS SOCIALS

SECRETARIA TÈCNICA

	Residència dels pares o substituts		
	Mateix Districte	Districte sense Centre	Altre Districte amb Centre diferent
- Col.lectius	53 (40'8)	36 (27'7)	41 (31'5)
- Centres Oberts	29 (70'7)	10 (24'4)	2 (4'9)
TOTAL	82 (48'0)	46 (26'9)	43 (25'1)

Malgrat les causes distorsionants esmentades abans, un 40'8% dels residents tenen llurs famílies en el mateix districte on hi ha el centre. Entre aquells, els pares o substituts dels quals viuen en altres districtes on no hi ha centre, hi hem de comptar el 10'8% dels pares dels quals viuen fora de Barcelona. Així i tot són -- 31'5% els residents que estan en un col.lectiu diferent del del - districte on viuen llurs pares (sigui perquè aquests han canviat d'adreça, sigui perquè no s'ha tingut en compte aquest criteri, - sigui perquè tot i així el barri de residència de llurs pares que da més a prop del centre tot i estant en un altre districte).

En el cas dels centres oberts, lògicament, aquest últim percentatge (2'9) és quasi insignificant.

Prescindint ara de l'encert de l'antic criteri dels educadors de CEFEESA , ens preguntem si la situació reflectida en aquest requadre no resulta molt més realista.

Descartem el cas per als centres oberts, on la tasca de reinserció i la facilitat de desplaçament fan òbvia la proximitat del - centre al barri "on es viu". Respecte als col.lectius, resulta sovint més pedagògic l'allunyament del barri, ja que el "peer-group" o grup de mateixa edat i entorn, pot reforçar les conductes asocials dels infants i afavorir pautes de socialització alternativa i desviada. La normal pressió dels pares i la mateixa organització geogràfica i descentralitzada dels serveis socials per zones,

representen la força centrífuga respecte al criteri centrípet esmentat. Les proporcions bastant equilibrades (40'8% del mateix districte la resta de fora) s'ajusten encara més si descomptem els que tenen llur família fora de la ciutat (el percentatge anterior, aleshores, pujaria a 45'7%).

Degut als factors que esmentavem o potser al criteri pedagògic més centrípet en els últims anys, trobem, curiosament, una correlació linial negativa en l'anàlisi diacrònica; és a dir, que a mesura que passa el temps d'estada en els col.lectius i centres oberts, és menys probable que els residents tinguin a les famílies en el mateix districte (40'0% dels que hi estan fins a un any, 50'0% dels que en porten fins a tres anys, i 69'2% dels que porten almenys 4 anys). Així doncs el tipus de centre (col.lectiu o centre obert) i els anys d'estada són els factors determinants de l'allunyament o proximitat dels residents al barri de llurs pares o familiars.

Detallant més el tipus de centre i descartant el cas de les residències (pre-juvenil i juvenil) on només el 11'1% dels nois i noies provenen del mateix districte, els col.lectius del Padró, Zona Franca i Canyelles superen la mitjana quant a residents amb pares dins del mateix districte però no de forma exagerada.

Canvis dels residents entre els centres

Els canvis es deuen sobretot al tancament dels dos col.lectius (Poble Sec i Poble Nou, l'any 1980 abans de passar els centres a l'Area de Serveis Socials) i al pas de nens i nenes dels col.lectius als centres oberts o a les residències pre-juvenil i juvenil. Aquests canvis han afectat la majoria dels 67 nens i nenes (34'9%) que han passat de l'un a l'altre centre. Un 54% dels assistits als centres oberts provenen dels col.lectius i el mateix succeeix amb el 46% dels residents al pre-juvenil i juvenil. Descomptant tots aquests casos, hi ha un 10% aproximat de nens i nenes que han canviat d'un col.lectiu a l'altre.

Això es pot deure al canvi de residència dels pares quan predominava el criteri de residir a prop d'ells o a altres punts de vista que desconeixem. Més important resulta el fet que, el 90% restant, reforci el criteri de continuïtat dels residents en els col.lectius d'entrada, oferint així aquests una millor estabilitat psicològica i socio-comunitària.

Temps d'estada (mitjana)

El 15 d'octubre de 1981, data d'observació final d'aquest estudi quantitatiu, feia ja quatre anys que s'havien inaugurat els col.lectius. L'estada mitjana dels residents, atribuint cinc anys d'estada als qui portaven més de quatre anys (per a disminuir el pes dels anys als vells asils) era de 2'7 anys per al conjunt, 2'8 per als residents als col.lectius i 1'7 als centres oberts, la meitat dels quals provenien dels col.lectius, com ja hem dit.

Del conjunt quasi un 30% provenia dels antics asils (havien passat almenys quatre anys) i un 40% havia entrat aquell mateix any (1981). Tenint doncs en compte la gran disminució de residents als centres infantils, a partir del curs 1980-81, quan se'n fa càrrec l'Area de S.S., comença a notar-se degut a la creació del Pla d'Infància, una movilitat d'entrades i sortides fins aleshores desconeguda (vegeu la part corresponent a l'estudi de baixes). Efectivament, la mitjana d'altes dels tres cursos (1977-78, 1978-79 i 1979-80) entre els residents al 15 d'octubre de 1981, correspon a una mitjana només del 10% d'altes per curs, en lloc del 40% per al curs 1980-81.

L'entrada en escena del SOFI (actualment SAI) es fa palesa i només podria qüestionar-se l'excessiu zel en els criteris de baixa, a partir d'un treball amb les famílies naturals o substitutes per part dels assistents socials i/o psicòlegs.

Prescindint dels anys passats als asils, obtenim una mitjana d'estada de 2'2 anys per nen/nena entre els residents observats. Sembla un bon indicador encara que prescindeix de l'edat d'alta.

AJUNTAMENT DE BARCELONA

SERVEIS SOCIALS

SECRETARIA TÈCNICA

Famílies i germans

Als 192 residents dels col.lectius i centres oberts els corresponen 106 fitxes familiars. Això significa que hi ha un índex de consanguinitat -entre els residents- de 1'8. Altrament dit, existeix una mitjana de 1'8 germans per a cada nen o nena distribuint els germans equitativament. Als centres oberts, la mateixa mitjana baixa a 1'5.

Una altra forma de mesurar aquest factor és fixar-nos en el nombre de nens i nenes que no tenen germans als centres: 43 (22'4%), d'aquests n'hi ha 76'7 als col.lectius i residències (juvenil i pre-juvenil).

Comparant aquesta xifra amb l'equivalent, dos anys abans, no varia molt, perquè aleshores un 21'9% dels nens/nenes no tenien cap germà als col.lectius, (fem notar que en els centres oberts hem comptabilitzat també els germans que els assistits tenien als col.lectius).

Vegem quines són les agrupacions de germans més freqüents:

Tenen:	Col.lectius	Mitjana	
1 germà	28 x 2 = 56	37'6	
2 germans	12 x 3 = 36	24'2	
3 o més	4 x 4 = 16	10'7	Total: 77'8%

Evidentment tractant-se en la major part dels casos de famílies destructurades des del punt de vista del model de família urbana (nuclear, neo-local) i molt més des del punt de vista del model intermedi (rural-urbà) propi encara d'algunes de les famílies, resulta normal l'entrada de més d'un dels seus fills als col.lectius o centres, facilitant també això la convivència general o almenys la inserció als mateixos. Quant al fet que es tracta de famílies a mig camí entre la sub-cultura rural i urbana, ho podem deduir de la mitjana elevada de fills per família (dins i fora dels col.lectius):

AJUNTAMENT DE BARCELONA

SERVEIS SOCIALS

SECRETARIA TÈCNICA

Nombre de germans	Nens/es	%	Fills	Famílies	%
1	31	16'1	2	23	21'7
2	22	11'5	3	13	12'3
3	31	16'1	4	18	17'0
4 i més	93	48'4	5	39	36'8
Sense germans i No consta	15	7'8		13	12'3
TOTAL	192	100'0		106	100'0

Quasi el 50% dels nens i nenes pertanyen doncs a famílies nombroses i més del 50% de les famílies tenen almenys 4 fills, encara que les dades no són matemàtiques sinó aproximatives (es confonen les famílies amb un sol fill i aquelles de les quals no en tenim informació). Com que el cas de fill únic és ben excepcional, podem deduir que més del 50% dels nens i nenes provenen de famílies nombroses i que aquest és el cas per al 60% de les famílies corresponents. Més que el fet d'haver-se de separar alguns dels germans, resulta desestructurador el rebuig discriminatiu dels fills d'altres unions o dels fills del mateix pare i mare per motius desconeguts. En els informes apareixen bastants casos en aquest sentit.

Edats

Dividint les edats en dos grups (6 a 10 anys i 11 a 16), les noies presenten una estructura d'edats més equilibrada que els nois, i els centres oberts, en general, respecte als col.lectius:

Edat	Col.lectius		Centres Oberts	
	Nens %	Nenes %	Nens i Nenes	%
De 6 a 10	34 (30'6)	19 (50'0)	20	(46'5)
" 11 a 16	77 (69'4)	19 (50'0)	23	(53'5)
TOTAL	111 (100)	38 (100)	43	(100)

Globalment (col.lectius + centres oberts) les mitjanes entre els dos grups són de 38 i 62% per al conjunt i de 50 i 50% entre les noies.

Així doncs les noies i els assistents als centres oberts presenten unes estructures més compensades entre nens i adolescents. Vegem ara quines han estat les edats d'alta durant els últims - anys. Tot i que no tenim la data d'edat d'alta per a alguns, els percentatges dels que coneixem donen aquests perfils segons les èpoques:

	Edats d'Alta		
	1974-76	1977-79	1980-81
Fins a 10	94'2%	71'8%	65'1%
11 i més	5'8%	28'2%	34'9%

Així doncs l'edat d'alta va pujant degut sobretot a que els vells asils eren col.legis i no s'internaven tants nens ni nenes un cop començat el pre-escolar i l'EGB. Aquesta tendència però va amortint-se lentament fins arribar al curs 1980-81 a 2/3 dels nens i nenes que entraren abans de complir onze anys. Es probable que - aquesta tendència continuï, donada la major fluïdesa dels col.lectius i el menor tant per cent d'estada, fet que els converteix en un lloc quasi de pas, en circumstàncies de gran dificultats familiars i prescindint de l'edat dels nens i nenes fins a cert punt i mentre satisfacin les edats reglamentàries (ara són quasi comptats els qui entren abans dels 6 anys). El fet de la inauguració del pre-juvenil potser modificarà aquestes tendències amb una major facilitat d'incorporació al mateix de nois i noies en edats més altes. Així doncs les institucions infantils es van transformant en pre-juvenils.

Resulta evident que o bé la demanda o l'oferta (o la modificació dialèctica d'ambdues) han variat des del temps de les velles institucions d'infància i amb el pas dels col.lectius a l'Area d'una forma linial i irreversible fins ara.

El criteri subjacent seria el de què ja no es tracta de substituir

la família, des d'edats més emmotllables o d'assumir la plena formació dels nens i nenes fins a la seva majoria d'edat, sinó d'una substitució eventual, intermèdia entre el que podriem anomenar família substituta de pas i institucionalització permanent. Potser aquest tipus i criteri d'oferta s'adapta a la majoria dels nens i nenes amb dificultats i carències familiars, però no segueixen - pressionant sobre els col.lectius la demanda dels seus serveis - per part dels qui pateixen unes mancances més fondes i requereixen una substitució familiar més permanent.

En quina mesura aquests casos no s'atenen prou o deformen,si hi - ha resposta institucional,la convivència i dinàmica dels col.lectius orientada cap a una reinserció a més curt termini? Per les - dades que tenim, els col.lectius d'infància tendeixen a transformar-se en col.lectius d'adolescents i de joves. I a jutjar per - l'èxit de l'estada en els mateixos, (vegeu la darrera part de - l'enquesta-informe) en aquests últims anys no es tracta precisament d'adolescents i joves tan deteriorats a l'entrar com en els que provenen dels antics asils.

Problemàtica familiar (estructura i relacions)

Els problemes familiars els hem dividit en dos grans apartats: l'estructura de la família i el tipus de relació dels pares amb el fill o filla en qüestió.

A) Estructuració. De l'anàlisi del contingut dels informes s'elaboraren aquests "items" per a la pregunta del qüestionari-informe:

1. Abandonament de la llar per part de la mare
2. Abandonament de la llar per part del pare
3. Creació de nova parella per part de la mare
4. Mare soltera
5. Creació de nova parella per part del pare
6. Separació dels pares
7. Empresonament de la mare
8. Empresonament del pare

AJUNTAMENT DE BARCELONA
SERVEIS SOCIALS
SECRETARIA TÈCNICA

9. Mare alcoholitzada o alcohòlica
10. Pare alcoholitzat o alcohòlic
11. Llarga hospitalització de la mare
12. Llarga hospitalització del pare
13. Hospitalització intermitent de la mare
14. Hospitalització intermitent del pare
15. Infermetat crònica de la mare
16. Infermetat crònica del pare
17. Altres no esmentats...

Obviament, la llarga llista (que apareix en un ordre decreixent segons la influència desestructuradora del problema) és tan detallada, que no ens permet una agrupació estadísticament significativa dels casos. L'explotació manual de l'enquesta, també dificulta aquells casos en els que la família en qüestió presenta més d'una problemàtica. Aleshores, no solament hem agrupat els problemes (conservant la jerarquia o ordre de gravetat esmentada) sinó que hem reduït les respostes a una sola opció (la més greu) presentant en un altre -vuidat de la pregunta- el nombre de casos, és a dir, les vegades que cada problemàtica ha aparegut, independentment del nombre de les persones.

Els resultats apareixen en els apèndixs i aquí els agrupem de la forma següent:

a) Problemes greus de desestructuració (abandonament, nova parella, separacions, mare soltera).

b) Problemes greus però transitoris o que de per sí no afecten el vincle familiar (empresonament, - alcoholisme).

c) Problemes de desestructuració que no suposen judicis socials negatius derivats de causes psicofísiques (mort, malalties nervioses, malalties - físiques, hospitalitzacions i altres)

AJUNTAMENT DE BARCELONA

SERVEIS SOCIALS

SECRETARIA TÈCNICA

Observem ara els resultats d'acord amb aquests criteris d'agrupació:

	Nens i nenes afectats		Famílies		Casos	
a)	123	(64'1%)	65	(61'3%)	212	(55'1%)
b)	26	(13'5%)	20	(18'9%)	72	(18'7%)
c)	32	(16'7%)	17	(16'0%)	101	(26'2%)
Sense aquests problemes	11	(5'7%)	4	(3'8%)	---	(---)
TOTALS	192	(100'0)	106	(100'0)	385	(100'0)

Analitzant detalladament els casos (apèndix) vegem que els nens i nenes amb famílies desestructurades per l'abandonament d'un dels pares són el 44'7%. Afegint a aquest percentatge els qui tenen els pares separats (tant si formen o no nova parella, obtenim un 61'8% i sumant-hi la resta de llars amb un sol dels pares (mare soltera, mort d'un d'ells) arribem al 75'1%, o sia a les 3/4 parts dels qui han presentat problemes greus. Per a arribar a aquest últim resultat ens restarien els casos d'empresonament i malalties cròniques o que requereixen hospitalització i els casos d'alcoholisme declarat o crònic.

Les famílies corresponents a aquest nens i nenes afectats pels problemes més greus obtenen un percentatge menor (a) el que vol dir que es tracta de famílies que en conjunt tenen més fills als col.lectius que les altres. Això es compensa amb la mitjana superior de famílies menys prolíferes afectades per l'alcoholisme (sobretot) o l'empresonament d'un dels pares, mentre que els casos menys greus (c) resulten iguals en proporció entre nens i famílies. Aquests últims també es presenten molt més sovint, prescindint de si s'ha respost una o més vegades al qüestionari i afecten un 26'2% dels nens i nenes. Més o

menys doncs un 20% dels nens i nenes tenen un o dos dels pares afectats per l'alcoholisme, cosa que plantejaria una coordinació més estreta de l'àmbit d'infància amb el de drogo-dependències i alcoholisme. La situació de desestructuració i pobresa (com veurem després) són molt proclives doncs a aquesta sortida per part dels pares que estem estudiant indirectament.

Vegem a partir d'algunes correlacions, a qui afecten més aquests problemes (apèndix). Els problemes més greus (a) es donen en el 69'2% dels nens i nenes dels col.lectius i només en el 39'3% d'aquells dels centres oberts. En canvi els problemes d'alcoholisme d'un dels pares o d'ambdós afecten el 9'0% dels primers i únicament el 25'0% dels segons, mentre que els pocs casos d'empresonament només es donen entre els pares dels acollits als col.lectius. Finalment les malalties, morts, hospitalitzacions, etc. afecten molt més els pares dels nens i nenes dels centres oberts (28'6%) que els dels col.lectius (11'4%). Aquest perfil general també es pot observar si el deduïm del nombre de casos presentats (sense eliminar respostes per ordre de prioritats).

A més del tipus de centre, hem relacionat aquesta (i la majoria de les altres preguntes) amb els anys d'estada als col.lectius, vegeu apèndix). Mentre que el tipus de centre té una influència decisiva, els anys d'estada no fan variar gaire el perfil de la resposta, és a dir que la problemàtica estructural de la família no varia quasi gens amb els anys d'estada als col.lectius. Així, els problemes més greus (a) afecten el 66'7% de famílies dels qui porten 4 o més anys als centres i al 61'3% de les famílies els fills de les quals hi han romàs menys anys, és a dir que hi ha una variació quasi insignificant tot i que esperada. Una nova forma de dir-ho es que la llarga estada és influenciada -encara que poc- per la permanència del problema de desestructuració familiar. Els casos d'alcoholisme (sumats als pocs casos d'empresonament) són proporcionalment semblants entre els qui hi porten 4 o més anys i els qui n'hi porten menys (16'0% i 16'7% respectivament) i són els problemes psico-físics

o psico-biològics de malaltia, mort, hospitalització... els que presenten, proporcionalment amb més freqüència entre els familiars dels nois i noies que porten més anys (16'7%) respecte als dels qui no en porten tants (13'3%). Dins de la poca diferència entre ambdós percentatges, aquesta última és la més significativa. Vol això dir que la falsa alternativa o evasió de l'alcoholisme va perdent adeptes donada la major sensibilització sobre el problema en aquests darrers anys? O que hi ha una major atenció a la gent alcoholitzada? Probablement la demanda i l'oferta es condicionen mútuament.

La situació familiar ha canviat -des de que varen entrar- per a un 17'4% dels nens i nenes i per a un 15'0% de llurs famílies, mentre que la situació relacional, com veurem després, ha canviat per al 27'1% dels nens-es i per a un 26'4% de llurs famílies. Obviament la segona situació és més influenciable que la primera, de tipus més estructural i permanent i els dos resultats són un bon termòmetre de l'acció del SAI.

Els dos tipus de canvis (estructural i relacional) es registren menys als col.lectius que en els centres oberts i afecten més els nens-es que han estat en aquests últims 3 anys als col.lectius (20'0%) que la resta (13'0%), prova de què els que porten més anys als col.lectius haurien fet baixa si s'hagués arreglat la situació familiar més permanent.

B) Problemes de relació. Els hem classificat també de més a menys gravetat: 1 maltractaments, 2 rebuig, 3 mal ambient. En conjunt els pateixen el 84'4% dels residents i el 63'0% de les famílies corresponents, el qual significa que per aquest problema, al revés d'allò que passava amb el de desestructuració familiar, no entren més germans que la mitjana habitual. Els problemes de maltractaments i rebuig afecten el 35'5% dels nens-es i el 41'5% de llurs famílies i això vol dir que els conflictes més greus de relació són més discriminatius entre els germans (en els quals casos es sol donar l'ingrés d'un sol fill, el maltractat o rebutjat).

En els col.lectius, la problemàtica relacional (maltractaments, rebuig, mal ambient) afecta el 91'9% dels nens-es. En els centres oberts el 67'4% i tot i que és notable la diferència, esperariem que fos més gran.

Tant en el cas dels col.lectius com dels centres oberts, aquests problemes afecten més els qui porten menys anys als centres i - en aquest tema succeeix el contrari del que passava amb la situació més estructural de la família (més greu en els qui portaven més anys). Els efectes del treball en les famílies, sobretot en aquests últims anys, són obvis en els aspectes relacionals així com l'acceptació dels fills per part de les famílies malgrat que no es pugui influenciar en la seva restructuració. Com vèiem abans, la situació relacional ha canviat quasi el doble pel que fa a l'estructural (27'1% i 17'4% respectivament) - des que varen entrar els residents fins a la data d'observació de l'estudi (15 d'octubre de 1981).

En la pregunta final sobre l'evolució de la família, aquesta resulta positiva en el 33% dels casos, és a dir per a un terç mentre que el canvi de la mala relació es dóna per a un quart - (26'4%) dels casos. Cal tenir en compte que en avaluar la marxa dels nens i nenes als col.lectius, la situació és molt més optimista, ja que, segons els informes-enquestes dels assistents socials, no evolucionen bé el 3'7% d'ells, exagerant potser l'èxit dels col.lectius però centrant-lo en la mateixa comunitat i la - seva tasca terapèutica primària.

Tot i que ja era d'esperar aquest major èxit amb els nens i nenes, la gran diferència de les xifres (evolució dels nens-es i llurs famílies sobretot en l'aspecte relacional) és paorosa. L'esforç divers de recursos humans i materials (treball amb els nens-es i treball amb les famílies) també va en aquest sentit.

Cal qüestionar-se no solament el desnivell entre recursos humans i econòmics dedicats a les dues vessants sinó també a l'acció a més llarg termini (preventiva a un tercer nivell, segons l'estudi d'en J.M.Rueda) envers la comunitat més àmplia del barri, -

districte, ciutat. Com es sensibilitza la població -a través de les seves associacions i corrents d'opinió- el problema de la - infància en general, de la infància amb mancances i concretament de la infància atesa als nostres centres? Quins recursos humans, sobretot, es poden mobilitzar? Com afecta la progressiva transformació de necessitat en la restructuració contínua, - la demanda dinàmica del barri, districte, ciutat i la seva potenciació com comunitat terapèutica, socialitzadora o resocialitzadora, en el nostre cas precís? L'estudi no entra en aquest nivell (si exceptuem el cas de l'escolarització) però en mesura els resultats.

La situació econòmica de les famílies

L'actual situació de crisi i la manipulació de l'opinió pública sobre el caràcter "mundial" de la mateixa no solament produeix l'esperat estat d'ànim de resignació general sinó un excessiu - simplisme d'atribuir a la crisi la causa de quasi tots els mals. Se'ns han esborrat una mica les greus conseqüències dels anys de desenvolupament (1950 a 1970). Un desenrrotllament salvatge que potencià molts casos, però que com l'escola, distribueix indirectament diplomes de fracàs i marginació a grups i categories socials. La crisi actual pot reequilibrar potser aquest panorama (els marginats del sistema subsisteixen amb l'aprenentatge d'una economia subterrània o alternativa i ara es confonen amb els - nous marginats per als qui no hi ha un lloc de treball. Generalment només es pensa en la crisi com empobriment però no com una redefinició de classes socials (la crisi suposa, a més d'aquesta nivellació entre pobres "estructurals" i pobres "conjuntorals" de sistema, la desqualificació d'unes burgesies -industrials, especuladores, etc.- i l'enriquiment d'unes altres.

Sia com sia, l'avaluació econòmica familiar que fan els assistents socials, dels nens i nenes dels que es fa càrrec l'Area en els centres actuals, ens acosta a una pobresa més estructural. Només es consideren "normals", econòmicament parlant, les

situacions familiars de 7 nens-es (3'6%) i aquest percentatge és gairebé inexistent en el cas dels centres oberts (2'3%). La situació normal es dóna per a un 6'6% de les famílies. Observem ara en detall la qualificació que donen els assistents socials, experts en el tema: situació familiar molt deteriorada: 34'4% dels nens-es; deteriorada: 27'6%: modesta: 34'4%. Segons el tipus de centre, si bé hi ha menys famílies "normalitzades" en els centres oberts, són proporcionalment moltes menys les que tenen una situació greu o - molt greu:

Situació econòmica:	Famílies	
	Col.lectius	Centres Oberts
- Molt deteriorada	31 (39'7)	1 (3'6)
- Deteriorada	15 (19'2)	10 (35'7)
- Modesta	26 (33'3)	15 (53'6)
- Normal	6 (7'7)	2 (7'1)

Vegem ara l'efecte del temps d'estada, tallant diacrònicament des dels anys del pas dels antics asils als col.lectius:

Situació econòmica:	Famílies (percentatge)	
	1,2,3 anys	4 i més
- Molt deteriorada	25'3	41'9
- Deteriorada	24'0	22'6
- Modesta	41'3	32'3
- Normal	9'3	3'2
TOTAL (casos)	75	31

La situació (si ens fixem en els dos extrems: molt deteriorada - modesta, és molt millor en aquests últims anys, i d'això se'n poden deduir diverses hipòtesis (sobretot afectant els diferents - criteris de selecció i retenció dels residents abans i després - de la creació dels col.lectius). Però primer, fixem-nos en una -

sèrie de preguntes concretes, o preguntes-control sobre la situació laboral i la situació de l'habitatge, que es presten a una interpretació menys global però més objectiva.

Respecte a la situació laboral, l'anàlisi de contingut dels informes, previ a la confecció de l'enquesta, ens permet ordenar així la situació segons la seva marginalitat:

I	Prostitució Feina a bars (cambreres)	II	Sense feina Feina eventual Horari incompatible	III	Normal

En el bloc I considerem la feina als bars (de cambreres, freqüentment) com una categoria que sovint amaga la situació de prostitució. En el bloc II considerem "l'horari incompatible" amb tenir cura del nen, a vegades com a "prostitució" però moltes vegades com un tipus de feina de prestació personal (servei domèstic, vigilants, etc.) marginal a la societat postindustrial. El criteri és doncs el de la "marginalitat" del treball al sistema.

Els percentatges són segons aquesta agrupació:

- Situació I ..... 39 (20'3%)
- Situació II ..... 103 (53'6%)
- Situació III ..... 50 (25'3%)

Entre els que no treballen, les famílies es divideixen quasi per igual entre els qui cobren o no de l'atur.

Respecte al tipus d'habitatge (o millor la relació econòmica amb aquest) hem de considerar atípics els no propietaris ja que en els últims 25 anys la primera indústria nacional ha estat la construcció. La facilitat que els plans ministerials han donat a la compra de l'habitatge familiar fan que aquest sigui el cas per al 90% de la gent de classe obrera i immigrada a Barcelona fa més de deu anys.

AJUNTAMENT DE BARCELONA

SERVEIS SOCIALS

SECRETARIA TÈCNICA

	Relació econòmica amb l'habitatge	
- Propietaris	38	(22'3)
- Llogaters	99	(58'2)
- Pensió	20	(11'8)
- Barraca	13	(7'6)
TOTAL	170	(100')
No consta (rellogats)	22	

Finalment la qualificació novament subjectiva però professional de l'habitatge, per part dels assistents socials, ens dóna aquest resultat: adient: 70 (43'2%); modest: 26 (16'0%); gens adient: 66 (40'7%).

Un detall important, encara que heterogeni respecte a la situació econòmica, seria l'alt índex de malalties que trobem en les famílies. Tenen problemes de salut, en general, un o dos dels pares - del 55'2% dels residents, i entre ells podem establir la següent gradació:

- Salut precària	22'6
- Malaltia crònica	42'5
- Malaltia nerviosa	20'8
- Hospitalitzacions freqüents..	11'3
- Hospitalitzacions llargues...	2'8
TOTAL	100'0

Referent a la relació de les situacions econòmiques (laboral, d'habitatge) amb el tipus de centre dels fills i els anys d'estada als mateixos, ens trobem també amb més percentatges de nens i nenes - als centres oberts els pares dels quals tenen una situació laboral irregular, tot i que els casos més greus es donen majoritàriament als col.lectius. Els anys d'estada (partint de l'any 1977, data -

del canvi asils-col.lectius) són més per als qui tenen problemes laborals (i per als que provenen dels asils). També en els centres oberts trobem percentatges més alts de fills de propietaris del seu habitatge i igual cas es dóna per als qui porten menys de quatre anys.

El perfil de corrélacions doncs ens corrobora indirectament l'objectivitat de la resposta global sobre la situació econòmica, així com la relació d'aquesta variable amb el tipus de centre i anys d'estada. Els criteris d'acceptació de residents han variat força des de l'etapa dels asils així com el nou criteri de desinstitucionalització dels mateixos en establir els centres oberts (on es recull població marginada però en situació econòmica no tan greu).

Podriem globalitzar aquests resultats punyents amb aquestes hipòtesis:

1. Poden solucionar-se molts dels casos amb un increment de l'ajuda familiar i el seguiment de la família en qüestió?

2. La pressió de la demanda, quan els problemes econòmics són greus, és o no excessiva sobre l'oferta?

3. Actua la situació econòmica "marginal" i "estructural" més que conjectural, com un efecte, causa o símptoma de la desestructuració, marginalitat o desintegració familiar?

Els treballadors socials que viuen més a prop del cas tindran evidentment nombrosos elements de resposta i d'experiències en aquest sentit, però l'estudi dins del context social i urbà del qual provenen els nens i nenes, ens inclina evidentment a la tercera hipòtesi. La pobresa en el cas de les famílies ateses, va més enllà d'un fet fortuït o conjunctural. Es un autèntic cercle viciós,una "cultura de la pobresa" que a la vegada actua com a causa i efecte

de la desestructuració no solament familiar sinó personal dels membres de la família. Es tracta d'un sector clarament marginal i per tant marginat en primer lloc del sistema productiu i consumista, - però també del cultural, social, urbà... Es tracta de gent a qui - la societat ha donat un diploma de fracàs social, persones que no "encaixen" i que són febles fins i tot física i psicològicament - (problemes de salut). Si a això hi sumem el seu origen (immigrats), en la major part de les famílies ens topem amb la vertadera síndrome del desarrel, el fracàs la subcultura de la marginalitat, en - una paraula. I això no es tan fàcil de solucionar amb l'ajuda familiar (hi ha evidentment excepcions), suposa que la oferta sigui - desfigurada per la pressió de la demanda (hipòtesi II), tot i que un 13'2 de les famílies -com fan constar els informes dels A.S.- són les típiques famílies acostumades a institucions... Per la gran majoria doncs, la pobresa és estructural i quelcom més que un fet econòmic. Còm plantejar-se la prevenció a aquest nivell? Còm arribar a conscienciar i revertir el procés i els mecanismes de marginació? a nivell de família, barri, ciutat?

La problemàtica dels infants

Tres són els indicadors per a mesurar-la: els problemes de conducta, d'escolarització i la mateixa evolució dels nens i nenes als - col.lectius.

A) Els problemes de conducta. L'objectiu primari dels col.lectius és la prevenció a nivell directe i immediat; influint mitjançant la vida comunitària, oberta, el nen o nena en risc i - creant uns nous contextos primaris (la mateixa comunitat) rics en diversitat (co-educació, presència de diversos grups d'edat i d'adults d'ambdós sexes). Es procura restablir els lligams - amb la família sobre noves bases (relació comunitat-família, treball del SAI) i hi ha una atenció pedagògica en les relacions informals i formals del nen i nena en un entorn més ampli,

partint del barri (escola, activitats recreatives, grups d'amics de carrer, etc.) suplint de vegades algunes d'aquestes (tallers, etc.) en els mateixos centres. Situar tot això en la vida quotidiana suposa també crear uns hàbits de neteja, participació en les tasques comunitàries i responsabilització -al seu nivell- de la marxa, ordre i convivència dins dels mateixos col.lectius. La tasca dels educadors és en aquest sentit àmplia i per a no reduir-se perillosament a la de substitució total dels pares, ha de viure la tensió entre aquests i els nens i nenes, entre ells i unes escoles apropiades per a nens i nenes que sovint ja han experimentat el fracàs escolar o pateixen d'una escolarització deficient. Finalment, els lligams amb el barri i amb diversos grups i institucions complementàries són imprescindibles, no solament per a la normal socialització secundària dels nens i nenes, sinó per a refer les estructures de la comunitat més àmplia del barri i la ciutat, sensibilitzant i responsabilitzant la comunitat en el problema específic i ajudant a crear les estructures originals i adequades de resposta. Es tracta doncs, d'un tipus d'educació extensa, d'un vertader treball social, d'un estil d'animació o prevenció a tres nivells: el del nen-nena, el de la família i el de les institucions, grups, o barri en primer lloc, però finalment de la xarxa de la mateixa ciutat i les seves possibilitats així com de l'opinió pública. En el primer i tercer nivell hem escollit dos indicadors més: l'escola, que en la societat actual juga un paper essencial per a la reinserció formal a la societat actual, i el judici genèric sobre les conductes diàries dels nens-nenes tipificades, a efectes quantitatius d'aquesta manera:

1. Problemes psico-patològics que requereixen tractament.
2. Problemàtica de readaptació (conductes anòmiques, desviades, delinqüents).
3. Ibid. Conductes pre-delinqüents.

AJUNTAMENT DE BARCELONA

SERVEIS SOCIALS

SECRETARIA TÈCNICA

4. Problemes relacionals, de convivència, sociabilitat.
5. Problemes d'aprenentatge social.
6. Altres, no inclosos en els anteriors.

En conjunt,pateixen d'una o altra d'aquestes patologies socials un 81'8% dels residents, i més d'un d'ells presenta diferents - problemàtiques. Per això hem comptabilitzat per una banda una - sola opció de resposta (de més a menys greu) i per l'altra "tots els casos" sense atribuir-los distributivament per dificultats - d'explotació manual, a un o altre nen-a. La suma de totes les respostes, prescindint de com s'atribueixen a determinats nens o nenes, és de 245, el que equivaldria -si els repartíssim equitativament per nen/a- a dir que una tercera part (en el pitjor dels casos) presenten més d'una problemàtica. Quant a la primera opció i segons l'ordre establert, són comptats els que presenten - problemes greus (de readaptació per exemple, un 3'1% i de conductes psico-patológiques un 3'6%). El problema modal o més freqüent, és el de convivència i afecta un 47'8%. El segon més important numèricament és el d'aprenentatge (33'8%). Prescindint ara del 18'2% que no presenten problemes, vegem en la resta còm es perfilen els percentatges interns dels nens i nenes en risc, degut a les carències socialitzants de què hem parlat abans:

Els problemàtics (una sola opció de resposta)

1.	Necessiten tractament especial	4'5
2.	Problemes de readaptació social ...	3'8
3.	De convivència	47'8
4.	D'aprenentatge social	33'8
5.	Altres	10'2
	TOTAL	100'0 (157)

Problemes presentats (totes les opcions)

1.	.....	2'9
2.	.....	2'4
3.	.....	33'5
4.	.....	46'5
5.	.....	14'7
	TOTAL	100'0 (245)

Els casos més típics o modals són els de presentar, un mateix subjecte, problemàtiques de convivència i d'aprenentatge social - (dues patologies difícils de distingir fins a cert punt). Del conjunt podem deduir doncs que es tracta de nens i nenes no massa deteriorats i que podriem qualificar més aviat com "d'infants amb - dificultats" i no "d'infants en risc" tot i que la segona tipificació es dedueix bastant de la primera.

Vegem ara, dins d'unes possibilitats mès àmplies de correlació - d'aquestes preguntes amb altres, còm podem tipificar els nens i nenes amb dificultats:

(1.) El cas de greu mancança o risc es dóna proporcionalment i amb més freqüència entre les noies (i aquí reforcem la hipòtesi presentada abans que, per a despendre's de la noia, una família fa valer més arguments) però els nois presenten els problemes més greus (paper subordinat de la noia en conductes predelictives o delictives) (estudi del TTM);

(2.) és també més freqüent entre els residents als col.lectius que entre els dels centres oberts (objectius dels centres oberts de tractament complèmentari menys intensiu i amb reinserció a la família);

(3.) també es dóna reiteradament entre els qui tenen més anys d'estada i provenen dels antics asils (hem vist ja com aquests presentaven els casos més comuns o greus de problemàtica familiar, relacional, etc.; si no fos així, amb els canvis de criteri i la mitjana d'estada actual de menys de 3 anys, ja haurien fet baixa);

(4.) la situació familiar dels nens-es en conjunt, no ofereix una taxa superior a la mitjana de desestructuració. Tampoc abunden entre ells casos greus de desestructuració (curiosament trobem en aquest grup el 100% dels fills - de matrimonis amb un dels pares mort o malalt). Tot i - així els casos més greus de conducta (tractament-readap

tació) es donen quasi únicament entre els fills de famílies desestructurades voluntàriament (per abandonament d'un dels pares, separació o mare soltera);

(5.) quant a la situació econòmica general de la família, no hi ha una correlació positiva (pobresa-patologia del nen-a), i tampoc hi ha una correlació entre patologies i situació laboral negativa, però com en l'apartat anterior, hi ha una correlació específica i diferencial: els casos més greus de patologies estan relacionats amb una situació econòmica deficient o amb una situació laboral desestructurada i marginal.

El retrat robot del grup amb conductes problemàtiques seria doncs el d'un grup on hi ha proporcionalment més nenes que en la resta; on els casos més greus es presenten entre els nens i entre els fills de famílies desestructurades per raons voluntàries, més pobres i menys normalitzades laboralment. En conjunt però, el grup no dóna grans taxes altes de desestructuració, pobresa o inadaptació laboral dels pares.

B) L'escolarització. Per molt que qüestionem l'escola pública i tinguem en compte les experiències prèvies dels nens i nenes (no en gran nombre escolaritzats, absentistes o retardats) no es pot de cap manera substituir l'escola reforçant una utòpica socialització alternativa sense projecció a la societat productiva de la que l'escola n'es el producte, la forma de reclutament normal.

Les tendències a la reinserció i normalització dels infants, ens fan també descartar una major insistència en l'escolarització especial per a aquests casos. La solució intermèdia s'encamina aleshores a escollir aquelles escoles més flexibles, més tolerants amb les conductes anòmales o retardades i que -sense rigidesa- saben tractar el problema buscant una integració lenta de tots i de tothom sense estructurar massa la competència, l'especialització, etc.

L'opció freqüent per a una escola de formació professional -si bé suposa socialment una certa discriminació o fracàs escolar- és en la pràctica un camí alternatiu en molts casos. Però el que cal remarcar sobretot és la complementació escolar a dos nivells: el seguiment i reforç dels educadors i dels col.lectius mateixos per una banda i l'atenció deguda i individualitzada a les activitats extra-escolars (més o menys complementàries i cooperadores) en cada cas. Degut a que no totes aquestes oportunitats es troben fàcilment als barris, s'obren els tallers en els mateixos col.lectius o es busquen altres serveis de ciutat com a mitjà d'inserció laboral futura i per a contrarestar la situació d'atur que amenaça la sortida normal dels nens i nenes del "Juvenil".

De tota aquesta complexa realitat, l'indicador objectiu més precís és el de la situació escolar en termes d'èxit o fracàs i que nosaltres hem resumit en aquests items:

Escolarització

- Retard	37	(19'3)
- Conflictiu	11	(5'7)
- Absentisme	12	(6'3)
- No escolaritzat	4	(2'1)
- Altres	14	(7'3)
- Sense problemes	114	(59'4)

Així doncs un 40'6% presenten problemes d'escolarització deficient o anormal i d'ells la meitat té un problema de retard. L'altra meitat té un problema més greu (conflictivitat, escolarització deficient o nul.la. Es pot dir que tot i així la majoria està escolaritzada i són significatius els problemes específics que no es poden generalitzar (altres).

Els nois no solament acusen més aquest problema sinó que únicament entre ells es donen els casos més greus (absentisme-no escolaritzat). No existeix tanta diferència com podriem pretendre entre col.lectius i centres oberts, a favor dels segons, tot i

que sí observem aquesta diferència esperada i també la d'una millora entre els nois i noies que no provenen dels antics asils, tot i que aquesta diferència és molt poc significativa.

En canvi, notem aquí -contràriament d'allò que succeïa en l'apartat de les conductes- una major conflictivitat a mesura que la desestructuració familiar es deu a causes voluntàries (no físiques) i és més greu (abandonament, separació, absència del pare) no solament per al conjunt, sinó per als casos més greus (absentisme, no escolaritzat). També hi ha una correlació linial i positiva entre la situació econòmica de la família i l'èxit escolar, si bé no s'observa en els casos greus (absentisme-abandonament). Finalment també hi ha un determinisme entre la normalitat laboral dels pares i l'èxit escolar no tan significatiu pel que fa al conjunt però sí pel que fa al detall (absentisme-abandonament escolar).

El retrat robot del grup no dista molt de l'anterior, si no fos per la major presència de nois en la mitjana. En conjunt -com en el cas de les conductes- s'acompleixen totes les hipòtesis esperades (desestructuració, situació econòmica dolenta, etc. i fracàs escolar).

C) Evolució del nen-a al centre. L'evolució satisfactòria (per a un 93'7% dels residents com comentavem) és proporcionalment més freqüent entre els nois, lleugerament superior en els centres oberts i molt superior entre aquells que porten més anys als centres i provenen dels asils, tot i que aquests presentaven els punts més negatius quant a desestructuració familiar, conductes, escolaritat, etc. La desestructuració de la família no sembla jugar un paper significatiu en l'èxit dels col.lectius pel que fa als nens-es contràriament del previst (es tracta de molts pocs nens-es que no evolucionen normalment). Tampoc sembla tenir-hi res a veure la situació econòmica general o laboral de llurs famílies. Els nens i nenes que no evolucionen bé porten pocs anys als col.lectius però potser els suficients per a plantejar-se una sèria revisió del cas i potser la derivació d'aquests a un centre més adequat. Són, com hem dit, casos excepcionals.

AJUNTAMENT DE BARCELONA

SERVEIS SOCIALS

SECRETARIA TÈCNICA

B) B A I X E S

Per a l'elaboració quantitativa de les baixes cal tenir en compte:

a) Tenim tan poques dades de les baixes per al curs 1977-78 que l'hem descartat.

b) Per a la resta, només es prenen en consideració les baixes amb un mínim de 6 mesos d'estada.

Dividim cronològicament les baixes en tres etapes:

A: curs 1978-1979

B: " 1979-1980

C: 1980 Del juliol (quan passen els col.lectius a l'Area) a març de 1981 (ja que per al març tenim una bona actualització de les dades)

D: 1981 - març de 1981 a octubre del mateix any (data del tancament de l'estudi)

R: Curs 1980-1981 (del qual no sabem el més precís de la baixa)

Així doncs per cursos tenim:

1978-79 A } Etapa col.lectius CEFEESA
1979-80 B }

1980-81 C, D, R, Etapa Area de Serveis Socials

Les dades de les baixes són oficials -no reals- ja que només ens consten quan s'han registrat a l'Area i resulten incomplets, ja que, fora de les característiques més generals (edats, sexes, adreça i centre) no tenim gaire més informació sobre la situació familiar, relacional, etc. En el primer cas explotarem els percentatges generals i en el segon només tindrem en compte

els problemes específics dels que han presentat problemes familiars, etc. ja que la resta inclou tant els que no en tenen com els que no han respost. Les variables independents més importants seran doncs, el curs, dins del qual s'ha fet la baixa, i el mateix fet d'ésser baixes en comparar les edats, sexe etc. amb els residents. La diferència entre centres oberts i col.lectius-residències no es pot tenir en compte donat l'escàs nombre dels assistents en aquests últims.

Reservem també per a l'apèndix les tabulacions i l'anàlisi de detall, passant ara a comentar els resultats més significatius.

Increment cronològic

El fet més important és el gran increment de les baixes d'un a altre curs.

Increments per cursos:

1978-79 a 1979-80 = 256%
1979-80 a 1980-81 = 285%

Dels cursos estudiats tenim:

	Percentatges
1978-79	9'2
1979-80	23'6
1980-81	67'3
TOTAL	100'0

amb un multiplicador constant de 3, bé perquè no s'han anotat tant les baixes als primers cursos o perquè les estades eren més curtes i no les hem registrades. Però anul.lant aquests factors per als tres períodes, notem evidentment un increment aclaparador de baixes ja abans del curs 1980-81, però sobretot a partir d'aquest curs. Això suposa evidentment a) criteris més estrictes per a romandre als col.lectius, i b) més treball social amb les famílies (SOFI, SAI) per a l'acceptació dels fills i la seva reinserció.

Coeficient sexual. Entre els assistents -el 15 d'octubre de 1981- el coeficient sexual era de 2'6 i hi havia un 28'6% de nenes. El total de les baixes és de 2'4 (30% de nenes), és a dir, quasi - igual. La diferència s'estableix, no obstant entre abans i després del pas a l'Area dels col.lectius; tal com passava entre - els residents,

	Coeficient sexual	% nenes
1978-80	3'9	20%
1980-81	1'9	34%

Aquest factor no depèn dels avatars de registre ja que les baixes registrades es poden considerar com una bona mostra de totes elles i així doncs hi ha una marcada inclinació a despedir més nois - abans que els col.lectius passin a l'Area, donant un major equilibri entre els residents. A partir del curs 1980-81 s'observa - la no atenció a la proporció ja escassa de noies a l'hora de decidir baixes. Potser en el moment d'acordar les baixes o per una - considerable propensió de les famílies a acceptar la co-educació de les noies als col.lectius a mesura que passa el temps (no oblidem que el pas dels asils als col.lectius significà una dràstica retirada de les noies respecte als nois).

Canvis. Aïllant els canvis de col.lectius a centres oberts, els canvis de centre operats entre els que causaren baixes abans del curs 1980-81 són mínims (3%). Això vol dir que el 97% feien baixa en el col.lectiu-residència a on entraren. El canvi actual de - 7% entre els assistents supera el doble, però és inferior al que es donà entre les baixes de l'últim curs 1980-81 (11%).

Hi ha doncs, una tendència forta a mantenir els nens-es al mateix centre (amb motiu de la proximitat al barri, per no separar els - germans o per seguir creient en els beneficis pedagògics de permanència i estabilitat dels col.lectius i els seus membres.

AJUNTAMENT DE BARCELONA

SERVEIS SOCIALS

SECRETARIA TÈCNICA

Germans. Als 284 nois de baixa en tots els anys estudiats (1978-81) corresponen 175 famílies. L'índex de noi-a per família és - doncs de 1'6 mentre que entre els residents (al 15-X-81) era de 1'8, cosa que vol dir que hi ha actualment un nombre superior de nois-es que tenen germans als col.lectius si els comparem amb - els que s'han donat de baixa, i també han augmentat, proporcionalment, els grups de 3 o més germans:

	GERMANS				
	Baixes	%		Residents	%
	Grups de		(Col.lectius-Residents)		
1 Germà	68 x 2 = 136	57'1	1	28 x 2 = 56	48'3
2 Germans	20 x 3 = 60	25'2	2	12 x 3 = 36	31'0
3 Germans	8 x 4 = 32	17'6	3...	6 x 4 = 24	21'6
4 o més germans	2 x 5 = 10			5	

	NOMBRE DE GERMANS	
	Baixes	Residents
	238	116
Percentatge	(83'8%)	(77'9%)
Sense germans	(16'2%)	(22'1%)

Estada. El 80% de les baixes de tot el període estudiat 1978-1981) són de nens i nenes que vingueren dels asils, mentre que - entre els actuals residents (el 15-X-81) un 37% màxim pertany a aquesta categoria. Provinents dels asils foren:

El 96% de les baixes del curs 1978-79
El 94% de les baixes del curs 1979-80
El 72'1% de les baixes del curs 1980-81.

Es a dir, que des que l'Area es fa càrrec dels col.lectius es comencen pràcticament a donar de baixa més nens-es (amb mínima estada de 6 mesos) entrats als col.lectius i a reduir l'estada, com vegem. Això es deu al mateix efecte del temps i a criteris més estrictes per a entrar i romandre als col.lectius; a un més intens treball amb les famílies i a la seva estructuració dins d'un Pla d'Infància. Però donant un valor de 4 anys per als que provenen dels antics asils, el factor "temps d'estada" no varia massa amb el pas dels col.lectius a l'Area (4'7 anys d'estada mitjana per les baixes del curs 1978-80 i 4'3 per les del 1980-81). Per als Assistents (15-X-81) la mitjana d'estada és de 2'7 anys, el que vol dir que des d'ara el temps jugarà com a gran factor estimulant de la baixa. El fet evident és que més nois i noies surten ara amb no tants anys d'estada.

Les edats de les baixes han augmentat amb el decurs del temps i això vol dir que no solament el factor duració d'estada actua com a estímul de baixa, sinó que la causalitat edat hi juga un paper més fort que abans quan la selecció dels nens-es dels asils es seguí fent dins dels col.lectius. En conjunt (1978-81) gairebé el 25% de les baixes es donen als 16 anys, i en l'últim curs (1980-81) aquest percentatge puja a 30%. Tenint en compte que el 70% de les baixes són anteriors als 16 anys, el centre juvenil està reduït als casos més difícils de reinserció degut segurament a la manca de treball i d'estructura familiar. El percentatge de joves de 16 anys de baixa ha augmentat força amb el temps.

Entrar en un col.lectiu és doncs una cursa per a sortir-ne ("es comença a treballar la baixa en entrar el nen-a" diuen alguns educadors i assistents socials) i la carrera es va escurçant però al mateix temps les edats de sortida permeten un treball educatiu -

superior i una millor possibilitat d'inserció social i/o familiar. Ara bé, si dividim les edats en dos grans grups, el perfil no ha variat tant:

	1978-80	1980-81
6 - 10	16%	15%
10 - 16	84%	85%

Quant a l'edat d'alta sumant les baixes i residents el 15-X-81, dels qui tenim informació, observem la clara tendència a l'augment de la mateixa comparant les baixes dels entrats als asils amb els entrats a altres cursos.

	Edats d'alta		
	Cursos	Cursos	Cursos
Edat	1970 - 76	1977 - 79	1980 - 81
- Fins a 10 anys	244 (94'2%)	84 (71'8%)	27 (64'3%)
- 11 anys i més	15 (5'8%)	33 (28'2%)	15 (35'7%)
TOTAL	259 (100'0)	117 (100'0)	42 (100'0)

Ara bé, això significa ben clar que els centres s'encaminen a ésser més aviat comunitats alternatives transitòries i no tant internats escolars -com dèiem- amb nens-es menys influenciables per la seva edat, però segurament més necessitats.

Situació familiar. Malauradament la situació familiar no està registrada (després d'esgotar nombrosos informes i fitxes) per a un cert nombre de nens i nenes, i no podem diferenciar aquells casos que la situació familiar és normal d'aquells que no ens consta la mateixa per la natura incompleta dels informes. Ara bé, suposant que són comptats els casos que no es doni cap tipus de referència familiar, la situació familiar de les baixes no resulta tan bona

en relació amb els residents, com esperariem (només un 21'4% no tindria problemes en el cas de les baixes i en el cas dels assistents un 7'8%) tot i que, com veiem en el cas dels residents, no hi ha gaires canvis en la situació estructural, sinó en la relacional (acceptació del nen-a).

El que sí podem és comparar els percentatges interns de les diferents situacions familiars segons el criteri d'importància de la desestructuració familiar dels qui informen d'aquesta problemàtica:

	Baixes		Total	Residents
	1978-80	1980-81		
1. Abandonament 2. Separació 3. Noves parelles	42'6	64'1	56'9	61'8
4. Mare soltera	9'3	8'1	8'5	6'1
5. Presó	2'7	7'4	5'8	5'0
6. Alcoholisme	12'0	6'1	8'1	9'4
7. Mort	6'7	6'1	6'3	7'2
8. Malaltia	22'7	7'4	12'6	7'2
9. D'altres	4'0	0'7	1'8	3'5
TOTAL	100'0	100'0	100'0	100'0

Podem dir realment que les baixes no tenen res a veure -sobretot actualment- (1980-81) amb la situació estructural familiar ja que els perfils de la situació familiar dels residents són quasi idèntics als de les baixes en l'últim curs. Han variat força els criteris de baixa i alta evidentment, ja que abans del curs 1980-81 els problemes més greus (1, 2, 3, 4) sumaven el 51'9% entre les baixes i per al curs 1980-81 el 67'9%.

AJUNTAMENT DE BARCELONA

SERVEIS SOCIALS

SECRETARIA TÈCNICA

Les dades més incompletes

A partir d'aquí, la poca extensió dels informes, fitxes o resums sobre les variables registrades en l'enquesta als residents, no ens permet cap fiabilitat excepte si compàrem, per a tots aquells que manifesten algún problema, la importància del mateix eliminant el "no consta", on no hi ha problema. Es a dir, que només hi ha la possibilitat d'un percentatge intern entre els problemes que ens permet comparar el seu perfil o importància.

	Baixes				Residents	
	1978-80	%	1980-81	%		%
Situació Relacional						
Maltractaments	2	9'1	11	17'5	27	19'0
Rebuig	6	27'3	39	61'9	43	30'3
Mal ambient	14	63'6	13	20'6	72	50'7
TOTAL	22	(100'0)	63	(100'0)	142	(100'0)
Situació Econòmica						
Modesta	3	5'6	--	--	66	35'7
Deteriorada	21	38'9	33	46'5	53	28'7
Molt deteriorada	30	55'6	38	53'5	66	35'7
TOTAL	54	(100'0)	71	(100'0)	185	(100'0)
Situació Laboral						
Prostitució-cambreres bar-horari incompat.	7	41'2	37	54'4	39	52'0
Sense feina	5	29'4	24	35'3	20	26'7
Feina eventual	5	29'4	7	10'3	16	21'3
TOTAL	17	(100'0)	68	(100'0)	75	(100'0)

AJUNTAMENT DE BARCELONA

SERVEIS SOCIALS

SECRETARIA TÈCNICA

Quant a l'habitatge, la manca de dades és quasi total però es registren la major part dels casos de barraquisme que referim a continuació:

	Baixes 1978-80	Baixes 1980-81	Total	Residents
Barraquisme	16 (17'2%)	34 (17'8%)	50	33 (17'2%)
TOTAL	93	191		192

(Per a la resta de dades només ens fiem del curs 1980-81 en el qual es registra més informació)

Salut				
Precària		4 (11'1%)	5	24 (22'6%)
Crònica		26 (72'2%)	44	67 (63'2%)
Hospitalització		6 (16'7%)	6	15 (14'2%)
TOTAL		36	55	106
Conducta nen-nena				
Necessita tractament		2 (8'3%)	2	7 (8'0%)
Readaptació		13 (54'2%)	18	6 (6'8%)
Convivència		9 (37'5%)	11	75 (85'3%)
TOTAL		24	31	88

Comentem ara breument les dades:

Situació relacional. L'últim curs és pitjor (maltractaments i rebuig sumen un 79'4%) entre els qui presenten problemes; així i tot, els maltractaments són lleugerament superiors entre els residents.

Situació econòmica. En aquest capítol és més fàcil trobar informació (un 44% presenten problemes). De totes maneres -si hi hagués la mateixa manca d'informació per als cursos 1978-80 i 1980-81-

cóm explicar-se que aquest buit representi el 62'9% del curs - 1980-81 per al qual hi ha molts informes d'A.S. que solen parlar d'això? Certament els percentatges interns entre els que - "tenen problemes" són pitjors (categoria molt deteriorada) - tant en conjunt com per cursos- per les baixes, i així seguim pensant que, encara que aquest problema no és directament el que influeix en les baixes, la millora econòmica contribueix molt a una acceptació del noi-noia per allò que hem dit abans sobre el "cercle - viciós" de la pobresa. També és molt possible, per altra banda, que els resultats tinguin a veure amb l'ajuda que es dóna a la - família per a rebre els fills amb una adaptació a l'economia productiva o marginal de les famílies immigrades ja resignades a - aquestes formes de supervivència després de la desestructuració. L'ajuda no arriba a trencar el cercle certament, sinó a evitar - els pitjors mals i a tolerar-lo.

Situació laboral i d'habitatge. Els percentatges de detall de la situació laboral varien més entre els primers cursos que entre - les baixes actuals (1980-81) i els residents. La situació actual de les baixes és més greu que abans (1978-80) i això diu molt a favor d'allò que es pot aconseguir amb un bon treball de cara a la família.

Pel que fa al barraquisme, les xifres no han variat el més mínim, prova d'allò que dèiem sobre l'aspecte estructural de la pobresa-marginació i la no atenció directa a aquest problema per a les - baixes actuals (molt més quantioses malgrat la persistència del barraquisme).

Problemes nens-es. El mateix es pot dir dels problemes de conducta dels nens i nenes. Ens trobem a l'interior dels problemàtics en proporcions més altes (tractament-readaptació) entre les baixes del curs 1980-81 que entre els residents, tot i que deuen ésser molts menys en percentatges absoluts.

Quant a escolarització i observacions sobre l'evolució dels nens nenes, ens manquen tantes dades que no podem fer cap suposició.

Recalquem doncs aquest increment notable de les baixes per al curs 1980-81 i el canvi qualitatiu que això suposa quant a criteri sobre les mateixes.

El concepte d'acceptació del nen-a és prioritari i quasi únic, llevat dels casos de malalties greus o desestructuració total. Això ha fet canviar la naturalesa dels col.lectius fins a cert punt, convertint-los en comunitats-família substituta i transitòria i possiblement deurant els casos "no tractables" amb una certa possibilitat d'èxit, a d'altres institucions.

Així i tot és més notable -fora dels casos de rebuigs, maltractaments, etc.- el nombre de nens i nenes que fan baixa sense canvis substantius en l'estructura i problemàtica econòmica de la família.

Capítol II - L'ESTUDI QUALITATIU

A. RESIDENTS

Introducció

La primera part d'aquest estudi sobre els residents i les baixes dels Centres d'Infància, no és més que quantitativa en la forma tècnica d'investigació i presentació. Darrera les dades estadístiques, orientades -com vèiem al començament- per un esquema o model de tractament i comprensió de les dimensions o variables, descobrïem tendències, estructures latents i correlacions que ens permetien avançar certes hipòtesis sobre la situació familiar dels residents i la situació personal dels mateixos, sobre les dificultats i processos de reinserció i els criteris que s'han anat posant en pràctica respecte a aquesta. Tot i que metodològicament doncs, s'apuntava cap a la qualitat i l'explicació, saltant de la quantitat a la qualitat, ens manca un estudi més de detall dels aspectes qualitatius; una globalització de les dimensions descobertes a partir de cada cas concret; una major precisió en les hipòtesis i explicacions per a refusar-les o enriquir-les. Els anomenats "estudis qualitatius" basats més en la comprensió que en l'explicació, ens ofereixen tècniques més apropiades per a aquest aprofundiment, si bé hem de conèixer exactament quins són els seus límits. Sense entrar ara en la distinció (i polèmica) entre estudis quantitatius i qualitatius, comencem per dir que la selecció dels "casos" dels quals aquí s'ha informat més profundament, respon a uns mínims criteris quantitatius de "mostra" en els quals hi juguen les principals variables descobertes en la primera part de l'estudi.

Els casos escollits entre els residents, representen el 10% de

AJUNTAMENT DE BARCELONA

SERVEIS SOCIALS

SECRETARIA TÈCNICA

la població de base, és a dir, de tots els residents en els centres d'infància exceptuant la Residència Juvenil. A efectes comparatius i d'homogeneitat, hem deixat de banda aquest grup perquè en aquestes edats (16 i més anys) la problemàtica de reinserció i tractament és molt diversa i específica. Hi ha per un costat la tasca educativa en una etapa en que es considera ja acabat el procés de l'adolescència -almenys sociològicament i normativament parlant- hi ha per altra part unes diverses problemàtiques de reinserció (laboral, comunitària, social...) que no depenen tant de la família nuclear o de la seva substitució. L'estudi d'uns pocs casos resultaria en el conjunt insuficient per a contrarestar-los amb tots els altres (infants, preadolescents i adolescents). No obstant hem inclòs el grup pre-juvenil per no limitar la infància a uns anys massa precisos i per tenir més variables a estudiar (com pot ésser l'edat) en una etapa d'inserció social concreta que encara no sembla variar tant en funció de l'edat i que se centra entorn als anys anteriors i posteriors a la pubertat. En aquests últims, la referència al món adult és encara bastant allunyada respecte als joves que ja han passat la barrera dels 16 anys.

Donada la conclusió de la primera part estadística, hem procurat doncs abocar-nos a l'estudi més intensiu d'uns quants casos per als quals contem amb un informe de la mateixa naturalesa que abans però molt més aprofundit i personalitzat, a més a més de les observacions diàries d'educadors i altres professionals. Hem seleccionat aquests casos a l'atzar per centres, estratificant també aquesta mostra sui generis per sexes i deixant sense estratificar les quotes d'altres variables (edat, anys d'estada als centres, etc.).

La selecció prèvia a l'atzar, impideix obviament que els professionals implicats en els informes no s'inclinin per aquells casos que més preferien per raons d'èxit professional o de relació i coneixement més intensos.

AJUNTAMENT DE BARCELONA

SERVEIS SOCIALS

SECRETARIA TÈCNICA

Vegem doncs, les variables que s'han estratificat establint per a la mostra les mateixes quotes o proporcions de la població base (residents en centres a excepció dels del "Juvenil").

	Mostra	%	Població	%	M/P
Tipus de Centre					
- Col.lectius	14	77'8	142	76'8	0'99
- Centres Oberts	4	22'2	43	23'2	0'93
Sexe					
- Nens	13	72'2	134	72'4	0'97
- Nenes	5	27'8	51	27'6	0'98
TOTAL	18	100'0	185	100'0	0'97

Quant a les edats, es veu una clara sobrerepresentació de les més joves contrarestant la tendència, de la qual parlavem, dels col.lectius a transformar-se en "pre-juvenils":

Edats	Mostra	%	Població	%	M/P
6-10 anys	9	50'0	73	39'5	1'23
11-15 anys	9	50'0	112	60'5	0'80

Els anys d'estada als centres -per altra part- ha resultat molt més representativa del conjunt:

Anys d'estada	Mostra	%	Població	%	M/P
Fins a 1 any	8	44'4	70	37'8	1'14
1 a 2 anys	2	11'1	26	14'1	0'77
2 a 3 anys	3	16'7	20	10'8	1'50
3 i més...	5	27'8	68	36'8	0'74
No consta	-	--	1	0'5	--

Resumint l'aspecte tipològic de la mostra, en aquest quadre de múltiple entrada de variables, obtenim la següent descripció de la mateixa:

AJUNTAMENT DE BARCELONA

SERVEIS SOCIALS

SECRETARIA TÈCNICA

Sexe	Edat	Col.lectiu	C. Obert	Estada (anys) 1	2	3	4...	Total
Nois	6-10	xxxxxx	xx	xxxxx		xx	x	8
	11-15	xxxxx		x	x	x	xx	5
Noies	6-10	xx	x	xx			x	3
	11-15	xx			x		x	2
	TOTAL	15	3	8	2	3	5	18

(x = Nombre de casos)

Origen de la demanda

La demanda per a l'ingrès dels nens o nenes als centres infantils prové de vegades d'altres instàncies no municipals, com dels treballadors socials de Càritas, de la Generalitat, de la Diputació, etc. i en aquests casos es tracta del tancament d'una institució antiga o de desconfiança d'internar més gent en velles institucions que encara estan en procés de reconversió o disjuntiva. Hi ha 4 casos de nens o nenes que entraren abans de 1977 als vells asils de Ntra. Sra. del Port, als quals se'n poden afegir tres més bastant semblants: un que tenia quasi tots els germans en una "Ciudad de los Muchachos" a la seva província d'origen i dos més, produint-se l'entrada pel tancament d'alguna institució antiga. La resta dels casos (vuit en total) prové d'unes demandes fetes, o bé als assistents socials de districte o bé directament als de l'Àrea de Serveis Socials (Pla d'Infància, SAI). Exceptuant tots aquests casos així tipificats, són una mica més nombroses les peticions formulades als districtes i que suposen un coneixement dels col.lectius. De certa manera doncs, ens fem la idea de poc coneixement encara dels col.lectius per part de les famílies que més s'haurien de connectar. Però no és tant l'aspecte del "marketing" el que interessa, sinó les situacions que podriem anomenar de --

AJUNTAMENT DE BARCELONA

SERVEIS SOCIALS

SECRETARIA TÈCNICA

"famílies deformades" per les velles institucions. En la primera part d'aquest estudi, aquesta situació la constatavem explícitament en 14 dels informes. Entre els 18 casos aquí elegits, només es presenta una vegada explícitament, però cal analitzar més a fons com hi juga aquest factor.

Fora dels casos de desestructuració merament objectiva (mort, sobretot de la mare, abandonament d'un dels pares o quan un dels dos ha d'iniciar un treball i no pot combinar l'horari amb l'assistència als fills petits) ens solem trobar amb una situació de separacions i rebuig per part de la persona que es queda amb els fills (generalment la mare). Quan el cas és invers (abandonament de la mare) el pare es troba en una situació totalment "imprevista" i és aquest el cas en què es detecta menys la deformació institucional de la demanda. El pare, aleshores, pot assumir un rol substitutiu de la mare dins la conceptió estrictament diferenciadora de rols que es sol donar en les capes populars, o mostrar gran ambivalència, necessitant dels infants, per una banda, però rebutjant el paper de "pare responsable" en la nova circumstància. De vegades aquesta situació d'abandonament de la mare va acompanyada, per part d'aquesta, d'una fuga al món de la prostitució amb la protecció d'un "pinxo" o "senyor" amb el que ara viu. Finalment hi ha els casos més clars d'abandonament per part d'amb dós pares (o de l'únic responsable havent mort l'altre) en el qual influeix decisivament l'existència de la institució. Són els que exemplifiquem a continuació:

Cas 14: "X, Z, Y ingressaren per ordre cronològic (ordre d'edat) als asils municipals. A "Y" li resulta impossible precisar l'edat que va ingressar. Els seus dos germans ja eren allí... No té cap record de vida familiar o de la seva infantesa... En preguntar-li pel nom del pare mira al seu carnet d'identitat... La mare li pegava cada cop que abandonava l'asil perquè no li agradaven els "curas"... no els vol a la casa i a ell li pega sovint. S'adjuntà amb un altre home i els digué "no us vull veure més per casa" (en canvi es quedà amb la més petita dels germans)".

AJUNTAMENT DE BARCELONA

SERVEIS SOCIALS

SECRETARIA TÈCNICA

Cas 15: "Pròpiament parlant, no existeix família. Van contraure matrimoni i la mare aportà dos fills tinguts amb un altre. Neixen tres fills del nou matrimoni i la mare abandona la llar... aleshores el pare els ingressa en un col.lectiu. El pare mostra una incapacitat total per a atendre els fills i de fet els abandona progressivament. Abans, de tant en tant, se'ls emportava però quan esdevenia ebri els enviava a casa d'una tia. Amb la mare no s'han vist durant set anys."

El primer exemple ens mostra el cas típic d'infants totalment abandònics. Els altres casos d'abandonament o fort rebuig es produeixen sovint amb la constitució d'una nova parella, per part de la mare (segon cas). El nou marit comença a rebutjar els fills d'ella, malgrat haver-se compromès a assumir-los. Sobretot quan neixen fills de la nova unió, la mare acaba també per compartir el rebuig primer, i les conductes abandòniques després. El lligam amb la "oferta-institucional" és aleshores automàtic.

L'altra situació de demanda creada institucionalment, és la d'extrema penúria econòmica (atur del pare acompanyat de violències i conflictes familiars, d'alcoholisme, fets delictius i empresonament) o simplement la típica sortida a la prostitució per part de la dona abandonada pel marit, després de feines molt esporàdiques que no proporcionen cap solució a la família nombrosa.

En alguns casos, la situació econòmica es pot gairebé aïllar tot i que quasi sempre acompanya i agreuja els casos de separacions quan no causa la desentructuració familiar, el rebuig, maltractaments i neurosis per la situació insostenible quan els pares no se separen. Cal remarcar que hi ha molts casos de convivència basada en la pura necessitat econòmica, que es solen desfer quan el pare queda en atur, o beu, o va a la presó i abandona qualsevol gestió per trobar un nou treball. Generalment, com dèiem en la primera part, es tracta d'un cercle viciós, d'una cultura de la pobresa molt freqüent en els àmbits marginals d'on provenen els nens i nenes dels col.lectius. Es sobretot el detonant econòmic el que posa en marxa el mecanisme de recurs a la institució

AJUNTAMENT DE BARCELONA

SERVEIS SOCIALS

SECRETARIA TÈCNICA

i són les solucions parcials d'aquests problemes econòmics (treball, habitatge, pensions per viduïtat o separacions) les que ajudaran a una certa recomposició de les relacions familiars per a assegurar mínimament la reinserció del nen/a en la família i la baixa. El que es pot dir clarament, tant d'aquests informes detallats com de tots els que hem fet servir abans, és que no existeix un sol cas en què no es preveu cap possibilitat d'un reinici mínim de relacions amb un o altre de la família i en un 90% dels casos, de la família nuclear original o recomposada (la nova parella formada per un dels conjuges). Si es poguessin treballar i assistir més a fons les problemàtiques econòmiques i laborals, serien més fàcils de treballar les reinsercions dels fills. Cal però tenir en compte que no solament es tracta de manca de treball, sinó sobretot de necessitat d'una teràpia laboral o professional ja que l'atur reforça una situació personal de desestructuració laboral prèvia en molts dels casos.

De moment interessa remarcar que, abandonament, rebuig i situació econòmica van bastant lligats a l'oferta institucional, tot i que ha canviat dràsticament el caràcter de la institució i tots els casos de demanda crònica institucional (aparcament definitiu dels fills als col.lectius) no s'admeten o es reconverteixen i canvien qualitativament des de l'inici a l'ingrés. Sens dubte la nova imatge de les institucions d'Infància ha contribuït a aquest salt qualitatiu, però ha estat sobretot la creació del Pla d'Infància, per l'Àrea de Serveis Socials i el SOFI (ara SAI) el que ha donat aquesta nova dinàmica i reformulació de les demandes, àdhuc en casos on la "deformació institucional" de la demanda ve de lluny i forma part de la infància dels que ara, un cop adults, recorren a aquestes institucions per als seus fills;

Cas 6: "La senyora X ve a veure l'assistent social del Districte... i demanà internar els seus fills a les Llars Mundet ja que s'ha quedat vídua i en una situación econòmica molt difícil.(Després resulta que el marit es suicidà i -malgrat que era violent i agressiu i quasi no aportava diners a la família- parents o veïns li donen la culpa a ella per "no complaure al seu marit en els seus desitjos sexuals"). El marit no li ha deixat cap pensió ... "Ell ja se n'ha anat, diu, i descansa... pero jo...".

AJUNTAMENT DE BARCELONA

SERVEIS SOCIALS

SECRETARIA TÈCNICA

Hi ha una situació d'angoixa, la mare ha rebut tractament psiquiàtric des que va passar "allò". Hi ha també el fet d'haver estat ella mateixa abandonada en una institució:

> "La mare és filla de pares separats i ella i els seus germans foren ingressats, per aquest motiu, en tres institucions diverses. Quan sortí es va posar a fer servei domèstic. Va tenir alguns problemes mentals - que requeriren internament a... i poc després de donar-se d'alta es casà."

Per tota la descripció del cas, el pas per institucions infantils de la mare sembla haver tingut una influència determinant en el moment difícil de desestructuració familiar. Però la pressió per la sortida institucional ve sobretot dels familiars del pare suicidat i en part també de la seva pròpia família. La situació econòmica és certament greu però no totalment desesperada (31.000 ptes. al mes d'ingrès per diversos treballs). Així i tot, sense el fet traumàtic i marginador del suïcidi del marit (la gent la responsabilitza a ella malgrat que el marit era violent, conflictiu, etc.) no hagués recorregut a la institució de la qual, certament, en tenia coneixement.(*)

Un cop més doncs, recalquem que la "deformació institucional" de les famílies condicionades per l'oferta, les transformen en "famílies acostumades a la beneficència" amb poca responsabilitat sobre els fills.

(*) Ens ve a la memòria, estudiant aquest cas, el best seller de l'Uruguai una anys enrera: "Hilda, historia de una madre" (Montevideo, Tierra Nueva) on es relata l'obsessió - d'una dona soltera, abandonada per ambdós pares en un asil des que va nèixer i que havia recollit a més d'una dotzena de nens i nenes fent-los-hi de mare.

AJUNTAMENT DE BARCELONA

SERVEIS SOCIALS

SECRETARIA TÈCNICA

SUBCULTURA I MODEL FAMILIAR

A l'hora d'avaluar l'entorn familiar dels infants, cal tenir en compte el model ideal de família del més ampli entorn socio-cultural d'aquestes famílies, ja que és precisament aquest model que reprodueixen des d'un punt de vista negatiu (conculcant-lo, però sense superar-lo). Aquesta explicitació de models és necessària per a no imposar inconscientment unes pautes de recomposició de les relacions familiars que no responen a la subcultura de la mateixa classe, categoria o grup social. Per altra banda, convé estudiar -des de la pròpia ideosincràsia del grup cultural- quins són els seus mecanismes i recursos de recomposició familiar. Cal partir també, al moment d'avaluar les situacions familiars, del què -dins de la subcultura específica- suposa una família desestructurada. Això ens remet novament a situacions codificades com a normals o estructurades.

Un primer pas seria partir del primer model d'interacció de - T. Parsons per a explicar, en funció de l'entorn més ampli - (sistema de la cultura), l'adaptació o desadaptació de l'estructura familiar (sistema social) a les normes o pautes familiars, donat que això afecta a la desorganització de l'estructura relacional o psicològica de les persones que composen el grup familiar (sistema de la personalitat).

Proposem doncs, aquest primer model estàtic d'anàlisi:

AJUNTAMENT DE BARCELONA

SERVEIS SOCIALS

SECRETARIA TÈCNICA

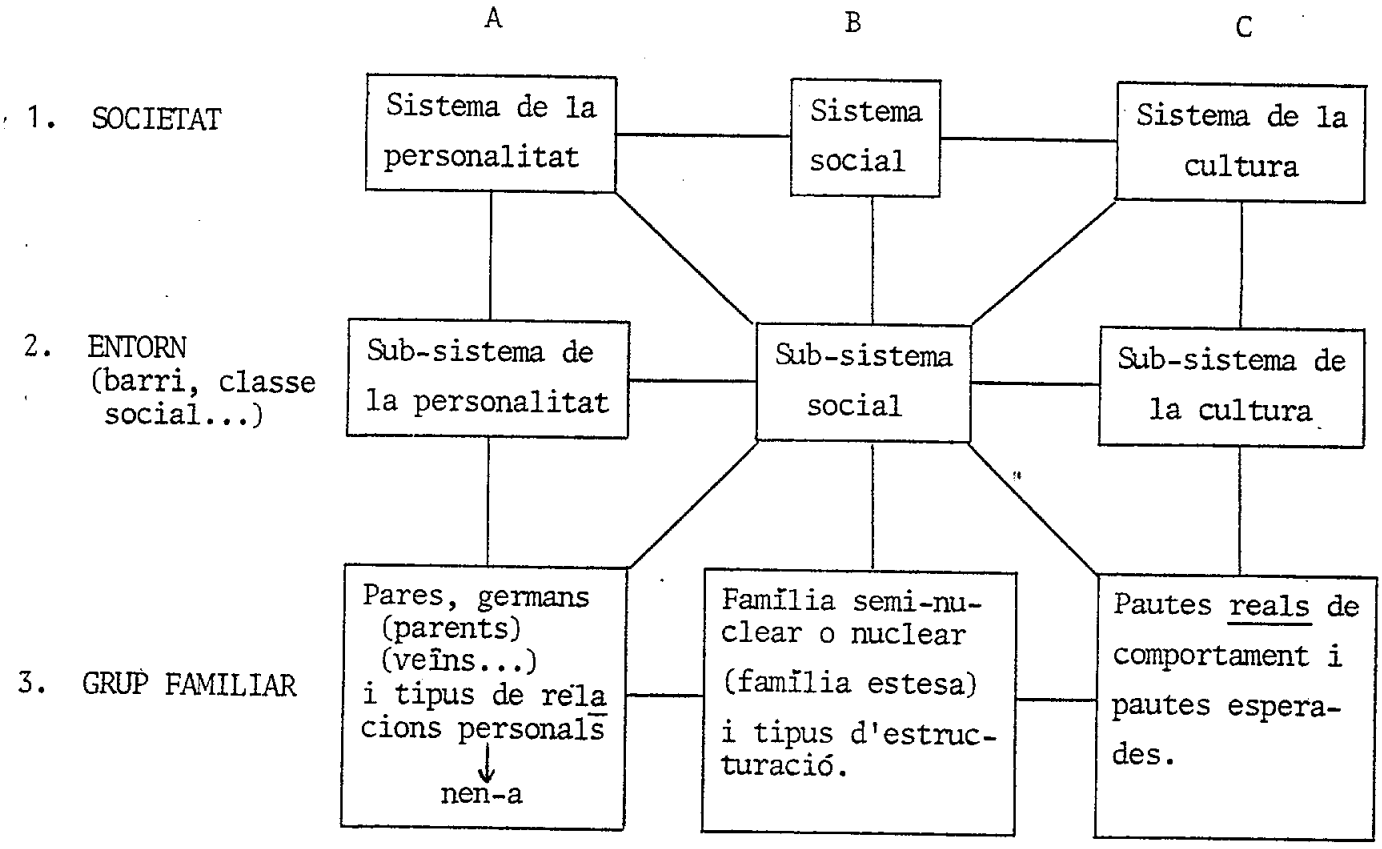

Aquest model té bàsicament dificultats pràctiques i teòriques, tot i que ens pot ésser útil per a una primera anàlisi molt primària i estàtica de les situacions familiars. Les preguntes pràctiques que ens fem són les següents:

C 2. Constitueix el model de pautes i expectatives de rol de les famílies en qüestió un sub-sistema cultural més o menys homogeni?

B 2. Pertany aquest sub-sistema cultural a un barri, grup, categoria o classe social?

A 3. Quines són les persones o subjectes de l'acció o interacció social que configuren el nucli familiar (família nuclear, estesa, substituta, veïns...) en el nostre cas concret?

AJUNTAMENT DE BARCELONA

SERVEIS SOCIALS

SECRETARIA TÈCNICA

Les dificultats teòriques del model parsonià hen motivat molta literatura i les més importants provenen del fet bàsic que aquest model està fonamentat en un consensus normatiu. No explica per tant com les normes surten de l'acció i redueix el canvi social a la simple adaptació de les normes a noves situacions o necessitats d'una manera bastant mecànica sense dialectitzar els conflictes a nivell social. El conflicte queda doncs, fora de l'esquema i s'explica com anòmia o desviació social. Complementarem doncs aquest esquema o model estàtic amb un altre més dinàmic que expliqui el canvi social, la historicitat de les persones i grups, així com la relació del sistema social amb la base material i sistema de codificació i tipificació de les conductes, és a dir, en un sistema obert.

Per a discutir les qüestions pràctiques apuntades més amunt, vegem la morfologia d'aquestes famílies començant per la dimensió de les mateixes. Excepcionalment es tracta de famílies amb pocs fills, malgrat situacions econòmiques quasi sempre molt desfavorables. Quan aquest és el cas, es tracta de matrimonis recents i en aquesta circumstància l'abandonament del fill en qüestió serà un fet molt més traumàtic.

D'altra banda, ens trobem amb famílies no solament immigrades sinó amb situacions laborals marginals (atur, feines eventuals o pròpies del que anomenariem economia de la sub-ocupació o economia marginal). Hi ha sobretot una manca d'independència econòmica de les dones molt més accentuada que en altres grups o classes socials àdhuc obreres.

Si fem un pas més en aquesta primera anàlisi morfològica o externa dels grups familiars, descobrirem que els seus comportaments legals (els més externs o cristal.litzats, normativament parlant) entorn del divorci o separació, són molt diferents del resultat que esperariem una vegada aprovada la llei del divorci. Les separacions:

AJUNTAMENT DE BARCELONA

SERVEIS SOCIALS

SECRETARIA TÈCNICA

1) no es legalitzen o es legalitzen després de molts anys;

2) per necessitats econòmiques sobretot (cobrar pensions, legitimar propietaris, etc.); i

3) per causes molt més greus que les usuals en altres grups, classes, barris o categories socials.

Uns botons de mostra:

Cas 1: "X fa 11 anys que es va separar del seu primer marit amb qui va tenir 3 fills. Amb el segon en té 6 més, i actualment està tramitant la separació legal del primer consort."

Cas 2: "La mare decidí separar-se del pare, que era alcohòlic i la maltractava sovint. Això passà el 1977, però no consta cap tràmit de separació o divorci."

Cas 5: "La mare es casà als 14 anys i tingué 4 fills. De casada té relacions amb X, veí d'escala. Es produeix la separació i el marit desapareix durant dos anys. .. El marit torna i comença a conviure amb la germana de Y (el veí amb qui la seva muller conviu) en un pis de la mateixa escala." (Tampoc ens consta cap tràmit de divorci malgrat el conflicte que crea donar un o altre cognom als nous fills).

Cas 10: "La familia té impossibilitat d'atendre-la (a la filla) degut a la separació dels pares, ambdós alcohòlics, i a que la mare es dedica a la prostitució." (Tampoc ens consta la separació legal).

Cas 11: "La mare va abandonar la llar l'any 1974." (No consta cap tràmit legal de separació o divorci).

Cas 12: "El matrimoni es separà en 1972 quan el marit abandonà la família i se'n va a viure a Alemanya." (No consta cap tràmit de separació o divorci).

Cas 15: "La parella contrau matrimoni l'any 1969 i la mare aporta dos fills d'un matrimoni anterior, posteriorment es separen i la mare s'ajunta amb un altre." (Hi ha fills-es de vàries unions i una sola filla

AJUNTAMENT DE BARCELONA

SERVEIS SOCIALS

SECRETARIA TÈCNICA

consta com a legal; cap separació o divorci en tràmit).

Cas 18: "Separació. Pare alcohòlic. Mal ambient familiar. Rebuig dels fills." (No consta cap tràmit de separació o divorci).

Quant als casos restants, on no es produeix la desestructuració física de la família o es dóna per la mort d'un dels pares; ens trobem doncs, amb motius sobrants de separació per a altres grups o classes socials. Per a ratificar-ho, endinsem-nos més en els casos partint d'alguna de les anotacions personals dels A.S.

Cas 3: "Pertany a una família amb molts problemes". El pare no els enviava diners des d'Alemanya i sempre que venia deixava l'esposa embarassada. L'han denunciat per incest. La mare i la filla necessiten tractament psiquiàtric.

Cas 4: Atur. Venen el pis. El pare comença a beure i això produeix un fort rebuig per part de la mare. Segons aquesta, hi ha un conflicte gros que ve d'abans. "Malgrat tot segueixen junts com a parella."

Cas 6: (El marit s'ha suïcidat) "segons ella, la relació amb el marit era dolenta": vexacions sexuals, pallisses, violències davant els fills.

Cas 17: (Pares solters, ell malalt i ha estat temporades a la presó). Aparentment la mare respon bé però hi ha moltes coses que no són clares (entre marit i muller, s'entén).

Tenim doncs per una banda un tipus de separacions, unions il.legals, etc., que no responen a la nova situació de canvis de models familiars en general i particularment d'adaptació de les noves pautes -finalment legalitzades- de divorci o les velles de separació legal. Per altra banda hi ha unes situacions de pura convivència física, constituint la família el "niu d'escurçons" que ens relata Mauriac.

En els informes es parla indirectament d'aquesta "subcultura", i es comenta el "baix nivell cultural" de les mares sobretot, però també dels pares. Ara bé, això confon molt, ja que:

1) Subcultura no correspon teòricament a "baix nivell cultural" i es refereix a l'erudicció, no a la cultura socialment com a tal.

2) Hi ha una manca de perspectiva, ja que no es compara a aquestes famílies anòmiques o desviades amb la subcultura més àmplia o "classe referencial" dels grups marginats.

Caldria descriure -almenys hipotèticament- quin és el model ideal de família que es conculca o no es realitza i el tipus d'anòmia social i desestructuració personal que això comporta. Després ens podem preguntar -sortint ja del model de comprensió que hem establert inspirats en T. Parsons- en quin sentit són aquests grups o els grups a què culturalment es refereixen les famílies, històrics i per tant productors de canvis socials o descodificadors de normes.

La majoria de les respostes a aquestes preguntes no són disjuntives, sinó aproximatives i no ens interessa tant classificar sinó comprendre, per tractar-se d'un estudi qualitatiu.

Comencem per dir que ens topem amb un fenomen ben clar de marginació social, qualsevol que sigui l'extensió teòrica d'aquest mot. Entre els immigrats i obrers no qualificats es tracta de grups no solament no integrats (com la gran majoria de la primera generació d'immigrants d'aquests últims 20 anys) sinó de marginats dins d'aquesta mateixa generació. En part es refereixen i en part pertanyen als grups immigrats de treballadors no qualificats i reprodueixen les seves pautes de comportament. L'equilibri entre un desig d'integració defensiva i d'un compromís entre valors i normes rurals i urbanes de conducta, es desfà a favor -

dels valors de la societat tradicional i rural: nombre exagerat de fills, dependència i submissió de la muller, determinisme econòmic com a principal mantenidor del vincle matrimonial, tendències a la beneficència i a la institució, etc. L'entorn urbà d'aquestes famílies no és solament el dels barris més marginats, d'aspecte sub-proletari, sinó que encara els margina d'aquesta marginació, per exemple, el tipus d'habitatge on viuen (pensions, lloguers, habitatges molt protegits i estrets, etc.). El treball de les dones és de tipus "prestació personal" (neteja; serveis domèstics) i el seu mitjà quasi únic de progressar econòmicament o d'independitzar-se, la prostitució.

Ara bé, aquesta vertadera "marginació" no produeix desviació normativa respecte a la classe més àmplia, sinó només de les conductes. L'abandonament familiar, el rebuig dels fills, les relacions conflictives, etc., són sancionats pel seu entorn sub-cultural i és per això mateix que els casos de desestructuració de la personalitat: malalties psíquico-nervioses, tractaments psiquiàtrics, hospitalitzacions, etc., abunden tant.

Aquests casos personals són més aviat efectes de la desestructuració familiar amb tot el que aquesta comporta de divorci entre normes reals i esperades del grup de referència que els etiqueta com a marginats (integració normativa). No hi ha doncs -al nivell de consciència almenys- una situació de conflicte normatiu ideal; de canvi de normes o descodificació i legitimació de les conductes desviades. No hi ha pautes de socialització alternativa, i això accentua el fracàs familiar convertint-lo en fatalisme i derivant l'estructura social a la persona amb una intensificació de les legitimacions-acusacions de tipus moralistes. En poques paraules, no es dóna la culpa a les circumstàncies, ni molt menys a les situacions socials col.lectives per no parlar d'estructures; no hi ha consciència de la societat com a producció o reproducció, i aquesta es converteix en natura. Aleshores el que fan es natural (moral) o dolent (antinatural). "Bebia, era violent, maltractava els fills", diuen moltes mullers del marit per explicar un

fet insòlit: s'han separat. "Se'n va anar", "va anar-se'n amb un altre", "fa de prostituta", diuen els homes en els no tan freqüents casos d'abandonament de la mare, sense explorar mai "per què?".

L'única circumstància atenuant que es menciona -en el cas dels homes- és l'atur, però sovint "els problemes venien d'abans" i l'atur els agreuja quan aquest es perllonga i fa ja innecessària la dependència econòmica de la dona que cerca -amb la separació- altres solucions. En haver de treballar aquesta, el determinisme econòmic i la dependència desapareixen. No obstant vegem en una situació límit com aquest no es sempre, ni de molt, el cas:

Cas 9: "La mare responsabilitza el pare de la seva situació personal i familiar, sobretot a l'alcohol i a la seva manca de capacitat per a mantenir la família. Ella es mostra passiva i assumeix el paper de víctima. Es lamenta de la seva sort i manifesta un desig permanent de separar-se del seu company, però mai no ha donat un pas en aquest sentit... al.legant raons de por i impossibilitat econòmica. No obstant hi ha hagut moments que econòmicament podia haver portat a terme aquesta decisió (treball fix, sou suficient)."

En el cas dels homes, la infidelitat de la muller, l'abandonament de la família, la prostitució, etc., són ja fets que ho expliquen tot, sense culpabilitzar-se ells de res davant el treballador social.

No s'invoca doncs cap circumstància i són fets que no excusen en absolut la mala relació anterior... "la dona ha d'aguantar-ho tot, sobretot si té fills", semblaria sobreentendre's. L'home en canvi mostra mil excuses o atenuants per al seu comportament. Seria interessant comprovar si aquesta rigidesa del model de relacions matrimonials es reforça encara més amb la palesa anòmia del grup. Dóna tota la impressió que aquest és el cas.

Ens trobem doncs en presència d'un grup o categoria social no solament marginada sinó marginal, és a dir, que reforça uns models subculturals per via negativa (conculcant-los) i sense revisió de les pautes impossibles d'acomplir o sense possibilitats de socialització de la seva diferència com a socialització alternativa. El problema no es col.lectivitza per si sol i això exigeix una intervenció decisiva del treballador social abans de recòrrer a la comunitat o grup a partir del qual les famílies en qüestió comencen a auto-comprendre's com a grup marginal.

El model ideal de família d'aquesta subcultura més àmplia (de tipus semiurbà, subproletari) que reforcen negativament els grups marginals esmentats per als qui s'ha deturat el procés d'integració mínima a la ciutat i a la cultura urbana, no ha estat prou estudiat i és poc el que podem dir del mateix a través dels estudis de casos. Es podria caracteritzar genèricament com a un model subproletari, de fortes connotacions rurals i en fase de transició vers un model de tipus urbà existent no solament en la ciutat sinó en les zones rurals mig urbanitzades culturalment. Malgrat els canvis dràstics d'estil de vida, la inferència dels mass-media i el determinisme simbòlic del nou espai urbà, els grans codis d'interpretació de tots aquests símbols cosmopolites i nivelladors segueixen molt més tancats i incomunicats del que anunciava la sociologia de la modernització o dels mitjans de comunicació. No solament pel fet d'una llei general de dimorfisme entre canvis técnics i canvis culturals sinó pel mateix desenvolupament socio-económic com a fenomen conflictiu i contradictori agravat per les possibles discriminacions culturals de la crisi actual. Hi ha un procés de desenvolupament del subdesenvolupament en aquest sentit (teories del "quart món"). Aquesta contradicció afecta el mateix escenari urbà; la forma de residir l'home en un hàbitat imposat; la vida privada a on es transmeten emotivament els codis més resistents al canvi per part dels grups socials en qüestió. El grup seguirà interpretant els nous símbols públics amb les estructures bàsiques de la personalitat forjada en els

nuclis familiars i en les comunitats de barri, a mig camí entre el fet rural d'ahir i la ciutat "conquistada" del demà.

El fre a la mobilitat geogràfica que interposa la ciutat, es transforma en un fre que impedeix no solament la mobilitat social sinó que afavoreix regressions i fixacions de l'estructura bàsica cultural. Hi ha una gran acumulació de noves informacions, però aquesta es pot ordenar i descodificar a base d'estructures mentals lligades a configuracions d'una personalitat molt primitiva i ancestral. Els estudis antropològics ens donarien més llum sobre les formes de vida urbana "central" comparant-les amb les "perifèriques", sobre tipologies de centralitat, sobre graus i estils de subcultures diferenciades; tipificant almenys les grans ones d'immigració i graus d'integració cultural a la ciutat. Sia com sia, s'ha d'arribar a una caracterització d'aquesta "subcultura" a mig camí entre l'ahir rural i la fantasiosa cultura urbana futurista que transmeten la propaganda, els mitjans de comunicació, etc., creant artificialment una classe mitja, amorfa, difusa, representada i legitimada pel consum estandaritzat, nivellador. Els estudis antropològics són més freqüents en els extrems d'aquest continu urbà-rural, (la ciutat com a "style of life" per un costat i les "comunitats rurals", per l'altre).

La "subcultura marginal" a que ens referim és més que en altres casos resultat pur i directe de l'etiquetatge; pura passivitat, ja que no hi ha cap intent de justificació de les noves pautes anòmiques.

Tot i així, no volem reduir el funcionament d'aquests grups a una simple passivitat reproductora, com en l'esquema de Parsons, sinó veure la reproducció o funcionalitat ideològica específica que suposen aquests grups marginals i el que aporten socialment, encara que sigui per via negativa.

AJUNTAMENT DE BARCELONA

SERVEIS SOCIALS

SECRETARIA TÈCNICA

El model dinàmic

Basant-nos en un model simple de subsistema social obert pel que fa a la marginalitat específica d'aquest grup, i comparant-lo - amb grups que canvien les normes (com les bandes o colles de delinqüents) sense poder imposar els seus valors a la societat amb la qual encara comparteixen molts objectius, vegem com s'hauria de modificar l'esquema anterior:

Societat:		Situació anòmica de	
		1 Desviació	2 Marginalitat
A) Fins	ideals	acceptació	renúncia
	reals	acceptació	acceptació
B) Valors		rebuig	acceptació
C) Mitjans		rebuig	acceptació
D) Resultat		societat artificial alternativa semi-socialitzada	gratificacions personals alternatives no socialitzades

Des del punt de vista de la reproducció de models culturals (model familiar en aquest cas), els grups dominants (econòmics, polítics, de prestigi) no saben convertir el seu poder social en - poder ideològic ni en poder polític, és a dir, en poder legitimat. Sense l'ajuda de la "inteligentsia" i de la "classe política", llur domini seria purament fàctic, i per tant rebutjat;llurs interessos no es transformarien i ocultarien en ideologia per a crear consensus. No obstant tenen el poder econòmic per a competir en el mercat ideològic i polític establint un monopoli encobert sobre els dos grups esmentats. No existeix doncs, formalment parlant, una ideologia de les classes o grups dominants, (cap partit o mitjà de comunicació es presenta com a partit o grup ideològic per a la defensa d'un grup dominant). Les ideologies democràtiques o ideologies dels mass-media, elaboren els elements de les

noves classes mitges, capes únicament reals des d'aquest punt de vista ideològic ja que, en la pràctica, són assalariats al servei d'interessos d'acumulació del capital. En última instància, les ideologies dels mass-media o els codis de l'anomenada "classe política" reprodueixen interessos dels grups dominants als que aquests grups mitjos més o menys frustrats o bloquejats aspiren simbòlicament (només s'integren realment les seves "èlites"). No obstant i això, els models culturals imposats per aquests grups, són autònoms i és això el que crea l'aparença de que hi ha una classe mitja compacta, etc.

La incapacitat de les classes altes i baixes en la manipulació de símbols permet a les "capes mitges" una autonomia desconeguda en altres etapes històriques, i això els fa projectar una imatge pejorativa dels poderosos i una imatge gratificant de les capes més populars, expressada en l'ambigüitat del terme, avui en boga, de "cultura popular", "poble", etc.

El progressisme de les ideologies de canvi pertanyen a aquestes dues classes o grups lligats a la producció tècnica i a la producció de símbols (la "inteligentsia", classe política). Però el tradicionalisme -típic de les capes dominants d'ahir i dels sectors de les classes mitges o de les capes baixes, es reforça indirectament donant nous continguts, institucions i productes materials de consum a velles aspiracions, valors i actituds (la propaganda és un reforç de tota la imatge tradicional de la dona, de la família, etc.).

Aquí és on es dóna -de cara a certes capes mitges tradicionals i baixes- un fenomen de manipulació patent. Perquè els grups tradicionals productors d'ideologia (esglèsies, artistes, pensadors, etc.) sempre han estat els primers a viure dins la casa -més o menys alienada- que ells mateixos construïen per a ells i per als altres. Eren -en altres termes- els primers de creure allò que predicaven. Si no, no haurien reeixit. Els mitjans de comunicació i la propaganda permeten ara aquesta ocultació i manipulació més explícites i menys innocents. I si bé reflecteixen de tant

en tant els nous models familiars (crisi de la família, emancipació de la dona, amor romàntic, relacions més horitzontals entre pares i fills, etc.) propis de les noves classes mitges, el model no va dirigit als qui consumeixen productes i institucions basats en necessitats tradicionals. Amb això es sublimen les escasses possibilitats de promoció i ascens social d'aquests grups integrant-los en un consum material, polític i sombòlic sense haver-los d'incorporar a la producció, el canvi i la renovació. Es a dir, marginant-los. El balanç final de tot això es que els models populars culturals no són altra cosa que els models de les capes dominants d'ahir, perpetuats ara en els estrats baixos per a mantenir la desigualtat social.

Pel que fa als grups estudiats, aquests no tenen cap més sortida que la marginació, és a dir, la paranoia de creure en uns models i destroçar-los en la pràctica sense trascendir-los. A qui beneficia això? Sense caure en maniqueismes fàcils, hem de reconèixer que no beneficia immediatament a la "societat global". La marginació no li reporta cap bé sinó un perill i és per això que no solament ha de controlar-la sinó reformar-la.

Cal doncs preguntar: com resoldre aquests conflictes?; quines actituds i models s'han de reforçar o canviar?; quins sentiments es potencien per tal que la reestructuració familiar i el suport de les relacions o ajudes permetin "l'acceptació de l'infant" per part dels grups familiars?. No ens pertoca donar receptes, però si assenyalar tres tipus d'actuació segons el receptacle o context.

Nivell 1) Treball amb famílies d'una en una per "comprendre" el model cultural propi.

Nivell 2) Treball amb les famílies marginades, col.lectivitzant el problema de la "marginació" i buscant una socialització crítica alternativa.

Nivell 3) Treball amb les famílies marginades dins del grup portador i controlador dels models culturals ideals (i -

en concret del model cultural familiar) per a qüestionar-lo des de dins (grup marginal) i des de fora (grups dominants, mass-media, etc.).

No volem estendre'ns ara en tota una sèrie de consideracions perquè aquestes ja s'han elaborat en el Pla d'Infància. Hem volgut només consolidar amb la comprensió sociològica de l'estudi de casos, el treball comunitari que implícitament suposa el SAI i els mateixos col.lectius com a institucions per la seva naturalesa - molt lligades als barris. També recalquem que és a partir dels - problemes dels nens i nenes als quals s'ha d'enfocar tot aquest treball d'exercitació, revisió conjunta i configuració d'un model nou de família.

Es tracta evidentment d'una tasca comunitària d'animació cultural en un sentit molt més ampli i profund del que donem a aquest terme i que consisteix a revisar, confrontar i trascendir grups i situacions , col.lectivitzar els problemes i potenciar els recursos humans, dels quals contra allò que podem pensar, en són molt rics els barris on treballem. Es tracta de dialectitzar els conflictes a nivell de barri i de conflictuar (animar?) la comunitat.

Desestructuració familiar

En termes generals podem qualificar les famílies en qüestió d'abandòniques i els fills com a orfes de diversos graus. Ni l'abandonament ni l'orfanesa es donen absolutament i per això quasi sempre es pot recrear o reforçar algun tipus de relació familiar. El fet d'abandonament prové d'una deterioritzaciò del nucli familiar per absència d'un dels pares, quasi sempre acompanyat per - problemes de relació amb els fills. Separant la dimensió estructural (més observable) de la relacional, podem establir aquest - quadre de doble entrada, a base de la totalitat dels casos hipotètics, tot i tenint en compte que no són exclusius:

AJUNTAMENT DE BARCELONA

SERVEIS SOCIALS

SECRETARIA TÈCNICA

Variables

		Mare i Pare	Mare	Pare	Estructura resultant Tutela	
Causes psicosocials. 1-4						
Abandonament	Abans de nèixer	(1'1)	(1'2)	1'3	Família nuclear	Pare, Mare, Germans
	Després de nèixer	2'1	2'2	2'3		
Separació	Nova parella	3'1	3'2	3'3	Família estesa	Familiars
	Sense parella	4'1	---	---		
Causes físiques. 5-8						
Variables Circumstancials	Mort Malaltia i graus	(5'1)	5'2	5'3	Família substituta	Veï - Amic
	a) Hospitalització	6'1	6'2	6'3	Legals Institucionals	T.T.M. Institució
	b) Malalties cròniques	7'1	7'2	7'3		
	c) Malaltia puntual	8'1	8'2	8'3		
Causes socials. 9-11						
Variables	Absències prolongades					
	a) Presó	(9'1)	(9'2)	9'3		
	b) Fugides	(10'1)	(10'2)	10'3		
	c) Treball horari o lloc	(11'1)	(11'2)	11'3		
Alcoholisme. 12		(12'1)	12'2	12'3		

Hem posat entre parèntesi aquells casos que no es donen en aquest estudi ni en la primera part, ja que en els 20 casos elegits a l'atzar en aquesta segona part incloem quasi totes les variants de la 1ª part; són variants del 1, 5, 9, 10, 11 i 12 que representen casos d'orfanesa total atesos per altres institucions. Les absències prolongades es donen molt més entre els pares que entre les mares i mai en ambdós.

L'alcoholisme -com comentàvem en la segona part- es dóna sovint i es pot considerar com a una dimensió independent tot i que molt lligada a problemes de desestructuració, per una part, o a problemes relacionals per una altra. Pràcticament, no solament es pot relacionar amb totes les variacions descrites, sinó amb els diversos casos de famílies no desestructurades amb relacions patològiques o conflictives.

La 1'3 correspon a la variable "mare soltera".

Es tracta de variables, no d'autèntiques tipologies, ja que més d'una família pot presentar diverses desestructuracions i per això en la 1ª part distingiem entre persones i casos o situacions.

Deixant de banda del requadre la dimensió horitzontal (pare i mare, mare i pare) que -amb aquest ordre- ens dóna la gravetat del problema de cara al nen o nena, tindriem les següents tipologies bàsiques agrupant les variables psicosocials:

AJUNTAMENT DE BARCELONA

SERVEIS SOCIALS

SECRETARIA TÈCNICA

Tipologies

Famílies abandòniques

De semi-adopció o de legitimació
- Mares
  1. Solteres
  2. Separades
  3. Abandonades
  4. Abandonants
  - 1. Que formen noves unions
    - legals, estables, inestables o extingides
  - 2. Que no formen noves unions
  - 3. Que es donen a la prostitució.

Rebuig legal

Famílies truncades

- Pares
  5. Abandonats
  6. Abandonants
  7. Separats
  - Que tenen cura del-s fill-s
    - 4. Nova unió
    - 5. Sense nova unió

Famílies substituïdes

- Substitució pares
  8. Separats
  9. No separats
  - 1. per un dels pares
  - 2. per germans
  - 3. familiars
  - 4. (veïns, amics)

Alcoholisme

	Pare	Mare

Les variables agrupades entorn de les causes físiques (mort, hospitalització, malalties) o socials (presó, fugides, horaris incompatibles) es relacionen amb totes les primeres (excepte amb "mare soltera no formant nova unió") diacrònicament, és a dir que poden ésser anteriors o posteriors a separacions, noves unions, etc.

En canvi la presó, alcoholisme, fugides més o menys llargues, són quasi sempre motiu de separacions i abandonaments i són millors estudiades com a circumstància agravant o expressiva del deteriorament de l'estructura familiar.

AJUNTAMENT DE BARCELONA

SERVEIS SOCIALS

SECRETARIA TÈCNICA

Podem agrupar així els casos estudiats:

ESTRUCTURA NUCLI FAMILIAR		VARIABLES ESTRUCTURALS	VARIABLES CIRCUMSTANCIALS	
Casos		Absències	Salut	Alcoholisme
1	Mare separada forma nova unió estable. - Durant - un temps viu amb familiar.	El marit ha estat a la presó.	El pare malalt crònic.	
2	Mare separada	El pare treballa a l'estranger	---	Pare
3	Mare soltera aporta fill al matrimoni.	El pare ha estat a la presó.	La mare ha estat hospitalitzada.	Pare
4	Família estructurada amb greus conflictes relacionals.	---	---	Pare
5	Mare separada forma nova parella. Durant un temps el fill X viu amb familiar.	---	Mare malalta crònica.	---
6	Pare mort. Mare no el - pot assumir.	---	Mare hospitalitzada.	---
7	Família estructurada amb molts conflictes.	---	Mare hospitalitzada.	---
8	Família en tràmit separació.	---	---	---
9	Mare soltera; forma nova unió (pare no vol legalitzar fill).	---	---	Pare
10	La mare abandona la llar. Prostitució. El pare no el pot assumir per horari treball.	---	---	Pare i Mare

AJUNTAMENT DE BARCELONA

SERVEIS SOCIALS

SECRETARIA TÈCNICA

Casos		Absències	Salut	Alcoholisme
11	La mare abandona per a formar nova parella. El pare no el pot assumir.	---	---	---
12	Pares abandònics.- L'assumeixen familiars.	El pare va anar a treballar a l'estranger.	---	---
13	La mare abandona.- Prostitució.- El pare sense treball.	---	---	---
14	Família abandònica.- El pare mort.- L'assumeixen familiars.	El pare treballava lluny de casa (després es mort).	---	---
15	Mare separada, es casa i se separa.- Cada u es - queda amb els seus fills. Nova unió.	El pare va a treballar a l'estranger.	---	---
16	Mare morta.- El pare no els pot assumir.	---	---	---
17	Mare soltera forma nova unió.- El pare ha estat a la presó.	---	Pare malalt crònic.	---
18	El pare abandona la llar.	El pare va estar a la presó.	Pare malalt crònic.	Pare

AJUNTAMENT DE BARCELONA

SERVEIS SOCIALS

SECRETARIA TÈCNICA

Vegem ara els casos més típics de desestructuració completant-la amb una breu descripció de la situació econòmica general, la situació laboral, etc., que quasi sempre reforça la marginalitat dins la sub-cultura de que parlàvem.

1. Família abandònica. (Cas 14)

A X li resulta impossible precisar l'edat en que va ingressar a l'Asil. No existeixen records de la seva vida familiar. El pare no apareix per res... No li agradaven els capellans, però estava forçat a quedar-se a l'Asil. La seva mare li va pegar més d'un cop perquè no volia tornar "amb els capellans". No sortia els caps de setmana i passava mesos sense cap visita... Amb l'inici dels Col.lectius, X augmenta el contacte amb la família. Estant al Col.lectiu mort el seu pare i ell no se n'assabenta fins al cap d'uns dies... La mare -diu X- no els estima i a ell li pega sovint. No durava molt en els treball, es posava sempre malalta, es va ajuntar amb un altre, etc.

2. Mare abandònica. (Cas 13)

El pare ve del Districte... perquè l'esposa va abandonar la llar i ell es troba en atur (fa guàrdies a l'empresa que el va acomiadar per a garantir el cobrament de l'acomiadament). Es troba molt preocupat i desbordat per la tasca d'haver d'assumir els fills... la mare viu actualment amb un company en un pis de lloguer al Districte Vè... treballa en un bar de "cites". La separació... el prengué per sorpresa tot i que admet que discutien molt i ell li pegava de tant en tant.

AJUNTAMENT DE BARCELONA

SERVEIS SOCIALS

SECRETARIA TÈCNICA

3. Pare abandònic. (Cas 9, el pare no reconeix aquest fill)

El matrimoni es separà l'any... quan el marit abandona la família i se'n va a un país estranger. La mare es va fer càrrec dels fills fins als tres anys... Durant aquest període treballava fent feines per les cases... després va entrar en un bar de cambrera i actualment segueix amb aquest treball... pateix atacs d'epilèpsia i segons ella aquest va ésser el motiu de canvi de feina i d'ingrés del fill.

4. Mare soltera. (3/ 9/ 15/ 17/)

Cas 3.

Aporta una filla al matrimoni. Després té 9 fills més. Tant la primera filla com la mare acaben malaltes dels nervis. El marit ha estat molt de temps fora sense ajudar la família. Beu, ha estat...? ... actualment en atur. Viuen en unes cases barates, habitatge brut, deteriorat i en un total desordre. Alguns fills treballèn.

5. Separacions amb noves unions.

L'esquema cronològic de la pàgina 30 ens indica la complexitat del cas següent.

AJUNTAMENT DE BARCELONA

SERVEIS SOCIALS

SECRETARIA TÈCNICA

Cas 15

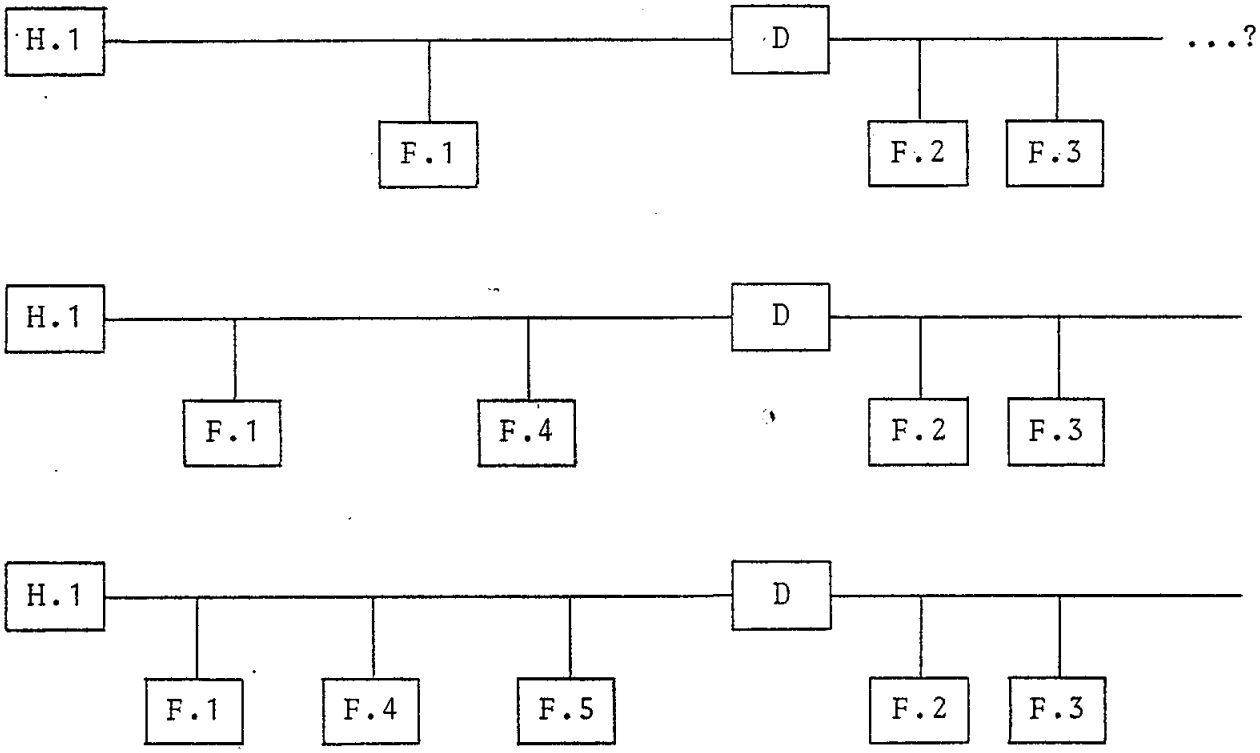

Separació. (Ingrés als col.lectius)

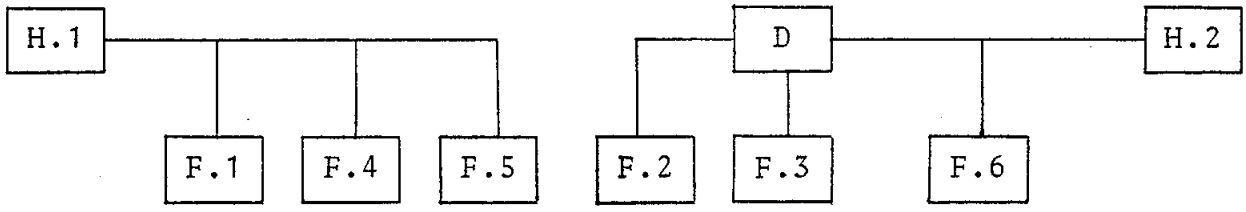

Es recuperen alguns nexes amb la mare després de 7 anys. Ara el nou company no vol saber res dels fills. Viuen en una pensió. Ella és tuberculosa. El pare no té treball i va ingressar a la presó.

AJUNTAMENT DE BARCELONA

SERVEIS SOCIALS

SECRETARIA TÈCNICA

6. Separació. (Cas 2)

En tornar els pares (del país X on anaren a treballar deixant els fills amb un familiar), la mare decidí separar-se (marit alcohòlic, la maltractava sovint).

La mare ve a Barcelona amb la filla gran deixant a X altra vegada amb la seva tia materna. Viuen en una barraca mare i filla, fan neteja i després de dos anys en una empresa fixa, la filla també obté un treball de noia de servei a tota estada en una casa. Fa venir la resta dels seus fills, però donades les condicions d'habitatge, els ha d'ingressar als col.lectius.

Quedaria per exemplificar el cas de mort de la mare, bastant semblant a efectes pràctics al de l'apartat 1, per impossibilitat d'assumir els fills.

Com vegem, tots els casos van acompanyats d'un greu problema econòmic, laboral i d'habitatge.

L'expressió: "baix nivell cultural", referent a la mare, es repeteix sovint i la professió del pare és quasi sempre d'obrer no qualificat, amb canvis sovints de lloc de treball, oficis, etc. que l'assimilen a un treballador eventual.

La situació abandònica per part dels pares és prou clara. En un dels casos, la recomposició de les relacions, un cop mort el pare i ella ajuntada amb un altre, ve per part dels germans grans.

L'abandonament de la mare, degut certament a situacions familiars insoportables, produeix un abandonament dels fills; el nou "matrimoni" es deu sovint a la prostitució de la mare (degut a la malaltia i a la impossibilitat de tenir treball fix, habitatge, etc., cosa que possibilita una certa recomposició de les relacions amb els fills).

L'abandonament del pare és un fet molt més freqüent. El mateix "model de família" típic de la sub-cultura de l'entorn el porta a deixar els fills a la mare, establint una nova relació. Tot i així, el S.A.I. treballa per recompondre amb cert èxit, la relació familiar amb els fills.

El problema de les mares solteres és més greu al moment de formalitzar una unió. Els fills aportats acaben per ésser rebutjats pel pare i de retruc per la mare (sia per dependència i necessitat de seguir amb la parella, sia per la competència afectiva dels nous germans).

Les separacions i noves unions inicien un camí d'abandonament progressiu dels infants.

No es pot parlar de fracàs matrimonial ja que aquestes unions amb fills anteriors, són com "matrimonis de segona" i no solen haver hi grans expectatives. En tot cas, els nous fills també acaben competint -via rebuig pare- amb els anteriors fills de la mare.

Finalment el cas de separació per part de la mare, quedant-se aquesta quasi sempre amb els fills i sense formar una nova parella, sol resultar heroic, (marits alcohòlics, explotant mare i fills, marits en atur o sense ganes d'un treball fix, etc.); s'ha trencat amb la dependència econòmica perquè aquesta no reportava res i comença el gran repte per a la dona de la feina marginal que pot acabar en la prostitució.

La situació econòmica requereix tot tipus de suport i per si sola excusa l'entrada als col.lectius fins i tot en casos de mares no gens abandòniques.

Aquesta"sortida heroica" de separació plantejada per la dona, ens fa pensar en tots els casos de famílies estructurades a les quals tot "conseller matrimonial" recomanaria la separació, sobretot -

quan un ambient deteriorat, els maltractes, el rebuig i l'explotació masculina acaben perjudicant la salut de la dona en el 50% dels casos, com vèiem en la primera part.

Les situacions relacionals.

Comencem per parlar de les relacions entre aquelles famílies que no presenten un cas de desestructuració per causes biològiques - (mort, malaltia) o socio-estructurals (abandonament, separacions, etc.).

Cas 4.- "Amb la pèrdua de la feina van haver de vendre el pis i es trasladaren al barri de... El pare comença a beure i això produeix un fort rebuig de la mare. Malgrat tot, segueixen junts com a parella. En el moment de la demanda tots els fills estaven molt susceptibles, ploraven per no res; patien les conseqüències no solament de la manca de diners, sinó també de l'angoixa que la falta de feina provocava als pares. X potser era el més afectat per la situació, perquè patia problemes d'aprenentatge. També val la pena de fer constar que X és el que s'havia guanyat dins la família el paper de "beneit". Havia estat molt rebutjat pel pare. En canvi actualment és l'únic dels germans a qui considera i quan el pare vol, juga amb ell."

En el següent cas, d'una forma molt més sintètica, se-n's donen les traces més comuns en situacions com aquesta:

Cas 7.- "Quan el nen ingressa al col.lectiu amb el seu germà, es viu una situació familiar conflictiva. La mare presenta rampells d'histèria i s'ingressa sovint al psiquiàtric. .. no s'enten amb el marit i aquest estat francament hostil transmet una patent agressivitat als fills...".

Tot i que la mare abandonada, separada o soltera, pot experimentar a més a més de la seva difícil integració laboral i econòmica, un cert rebuig social o mancança afectiva, això únicament reforça les desestructuracions de la personalitat degudes sempre a

les tenses interaccions dins de la família. Per altra banda, aquestes relacions "malsanes" s'han d'avaluar dins del model subcultural del grup immediat més ampli i no marginat, com dèiem. Aquest model, en part ja rebutjat per la segona generació dels immigrats que han passat per una certa mobilitat social i geogràfica, a l'hora de casar-se, és el model inabastable per les famílies que estudiem, tot i que tolera unes formes d'explotació, manipulació, agressivitat, etc. distintes d'altres grups socials. Sense pre-jutjar-les des del model dels "mass-media", diriem que no es tracta de cotes més altes d'agressivitat, sinó de més expressivitat o tolerància dels sentiments d'agressivitat, rebuig, conflicte, (fet que per exemple serveix per a diferenciar les cultures saxones i llatines).

La importància de la situació econòmica, laboral i de consum primari, (menjar, habitatge, mobles, vestits, etc.) fa que, quan el marit no aporta en aquest sentit ni aconsegueix superar els mínims vitals que avui s'auto-exigeix la classe obrera, passen sense mediacions- a constituir la trama mateixa del fracàs matrimonial.

Cas 2.- "El pare no es preocupa massa pels fills ni els fills volen saber res del pare, perquè diuen que només pensa en menjar i beure".

Cas 3.- "La mare... té por de que el marit la interni en un sanatori... Del pare (els fills) en diuen que és boig". (En realitat és la mare qui està malalta dels nervis i té deliris constants. El T.T.M. se'n feu càrrec d'ells per l'abandonament en què estaven).

Cas 6.- "La mare acusa al marit d'haver-la abandonada... amb molts deutes, sense diners i amb quatre fills. A això s'hi afegeix que el marit ha deixat de cotitzar a la S.S. de la qual cosa l'esposa no n'estava assabentada. S'ha quedat sense cap tipus de pensió ni possibiliatats."

Cas 9.- "A nivell de parella, les relacions estan molt deteriorades des de temps llunyats". (Així i tot, l'atur...

l'alcohol, converteixen al marit en irresponsable i poc solvent econòmicament i la crisi familiar explota).

Quan el pare es queda amb els fills (no per separació o divorci, sinó per abandonament o mort de la mare) a més a més de la "gran ambivalència d'haver d'assumir el rol de mare" (més ben dit, el rol d'educació i cura dels fills estigmatitzada com a rol femení) s'hi afegeix el fracàs com a pare... en termes econòmics.

Cas 15.- "El pare demostra una total incapacitat d'atendre la família quan està begut... i els envia a casa d'una tia" (amb la mare fa temps que no hi ha relació).

No podem dir que les males relacions que capten els treballadors socials amb motiu de fer entrar els infants als centres (relacions certament pernicioses per als infants) no siguin considerades com "anormals" dins la sub-cultura específica del grup més ampli i de la categoria de famílies en qüestió. Es més que probable no obstant, que moltes d'aquestes famílies haurien passat quasi com a "normals" dins del seu grup cultural de referència a no ésser pel fracàs econòmic i per l'abandonament de la responsabilitat paterna en aquest sentit. Això ho corrobora el fet que, en tots els casos abans indicats, la sortida del pare ha estat l'alcoholisme, com a compensació pel seu complexe de culpabilitat (diferència entre conductes projectades i conductes reals).

Normal és que el marit no expressi afecte a la muller (sobretot - en públic, però la imatge pública penetra l'àmbit privat si vol - conservar el seu rol masculí a casa). Normal resulta que els fills rebin, si no malstractes de tant en tant, una combinació d'afecte i agressió, depenent de les frustacions i estat d'ànim, així com és normal també el tracte del marit autoritari i poc interessat pel món de la dona malgrat que se li abandoni quasi enterament - la transmissió dels valors culturals del grup a una persona sense vida pública, sense opinions socials, etc. La dona es considerada per l'home igual que un infant, dins d'un món diferenciat sexual-

ment, que només comparteix amb les altres dones. Però encara així accepta la subjecció al "seu home" i tracta de recalcar la seva - homenia ("mi marido dice que..." sol ésser expressió d'allò que - ella pensa).

Cas 9.- "La mare es situa d'igual a igual amb els seus fills i junt amb ells pateix la situació. De vegades la mare està per sota dels fills en aquest sentit."

Cas 12.-"La relació mare-fill es caracteritza pel poder que el nen té sobre la mare i per la incapacitat d'aquesta - d'enfrontar-se amb ell."

El pare doncs, malgrat deixar a la muller tot el que representa el món de la llar, és l'últim àrbitre dels resultats de l'educació dels fills, del comportament públic de la dona, amb un paper no tant executiu sinó d'última instància, deixant de banda la ja tòpica heterogeneitat real o fantasiosa del marit, i l'esperada fidelitat absoluta de la dona àdhuc en els aspectes més secundaris de la sexualitat...

Així i tot, hi ha una submissió econòmica important del marit a la muller, als seus capricis, etc. perquè aquests representen indirectament la solvència econòmica d'ell mateix. La dona, d'altra banda -com a mantenidora i transmissora de la cultura del grup- sotmet l'home a uns ritus religiosos i socials considerats com a femenins (casaments, bateigs, etc.); comportaments on els homes poden ésser més tradicionals que llurs mullers, però que externament es ridiculitzen entre ells si no s'assumeix un paper més distant, menys expressiu.

El caràcter "instrumental" del rol masculí i "expressiu" del femení que T. Parsons atribueix a la família estandard de la societat industrial, s'aplicaria doncs molt millor a aquests grups si no fos per una sèrie de matitzacions o compensacions. Així, per exemple, en públic, el pare mostra més afecte als fills que la - mare (aquesta diu sovint en públic que els seus fills són "més

dolents que la tinya..." esperant la reacció contrària d'amics i desconeguts).

Finalment la visió romàntica de l'amor conjugal que ha penetrat el folklore, els cants, els melodrames i les expressions artístiques d'aquesta "cultura popular", també caldria tenir-los en compte transformant als homes en objectes d'amor de les dones - (seducció) o expressant les seves penes de forma masoquista.

Sobre els aspectes sexuals s'ha escrit molt encara que aquests no són una pauta mecànica del que seran les relacions familiars. En el nostre grup de referència estudiat indirectament a partir de les "famílies desviades" en qüestió, això és certament més - exacte encara, ja que es tracta de matrimonis molt centrats en la necessitat.

Aquest model romàntic, tal com es viu per les "classes populars", és bastant semblant al dels estaments dominants d'èpoques anteriors i el model de relacions horitzontals intra-parella i intra generacional, o els models alternatius de família proposats per grups més qüestionadors (feministes o anarquitzants), suposaria un pas del regne de la necessitat al regne de la llibertat molt atípic en les classes populars i immigrades fins i tot joves.

De totes les valoracions fetes pels informadors d'aquests estudis de casos, l'aspecte relacional és el que resulta més "valorat" des d'aquest model implícit i extern de família nuclear, neolocal, de la societat industrial, on la llar es veu reduïda i - pressionada a organitzar (a més a més de la satisfacció sexual i la funció reproductora) relacions afectives i personalistes per a compensar un món públic tecnocràtic i impersonal (exaltació de la vida privada). Tot i que per a nosaltres hi ha uns límits insuperables d'aquests models (la sanitat mental), veurem que - així com dominen els casos d'histèries, paranoies i epilèpsies

entre les dones (per als homes la sortida més freqüent és l'alcoholisme, l'aventura nova, l'abandonament), les mancances i alteracions en els fills haurien d'ésser el termòmetre de tot. Des d'aquest punt de vista dels fills, doncs, tractem d'enumerar les tipologies més corrents de les situacions familiars:

INFANTS:

I	1. Infants explotats 2. Infants maltractats 3. Infants rebutjats	Situació general
II	4. Infants etiquetats 5. Infants minusvalorats 6. Infants sobreprotegits	Situació específica

Els apartats I i II no són excloents però tendencialment, i des del nostre punt d'observació encaminada al diagnóstic (tota tipologia parteix d'un punt d'observació molt artificial), els casos del grup I solen donar-se més entre les famílies que específicament anomenavem abandòniques i els altres configurarien el que qualifiquem d'infant alterat, és a dir, patint els efectes d'una relació anormal o carència de relació afectiva entre parella. Les categories del grup II, per la seva part, són acumulables.

1. Infants explotats.

Els únics exemplars clars que hem trobat en els informes són els de nois que cometen furts fins a cert punt aprovats pels pares que es beneficien dels mateixos. Per part de les noies, l'explotació sexual per part dels pares. Aquest cas no s'ha presentat en els 18 estudis efectuats, però es dóna en dues o

tres ocasions en els informes extensius. Tenint en compte que sol ésser la mare qui denuncia els fets, s'ha de preveure com no tan excepcional (1%). No apareixen casos de pressions per a que les filles es prostitueixin.

Altres tipus d'explotació no s'han registrat potser perquè els qui han parlat de la situació familiar (sobretot si són pares) no els han avaluat com a "explotació". Entre les baixes (1ª Part) ens consta alguna família que feia captar els fills.

2. Infants maltractats.

Es tracta d'una situació molt freqüent tipificada pel fracàs matrimonial (tal com el caracteritzavem dins la sub-cultura del grup de referència), l'atur, l'alcoholisme, la violència i agressivitat directa contra la dona o indirecta contra els fills, els quals, en tots els casos coneguts, es posen de la part de la mare. Agressivitats socials reprimides que es descarreguen doncs contra el que representa el món familiar, del qual l'home n'és l'amo, àrbitre, jutge, però sobretot sostenimment econòmic. Dona i fills són -en situació de misèria- l'acusació permanent i visible de la incapacitat paterna i contra aquesta fiscalització tàcita es dirigeix l'agressivitat i la violència de l'home.

Cas 6: "Segons ella, la relació amb el seu marit era molt dolenta. Vexacions, pallisses, violències... davant dels seus fills en els quals la mare es refugiava."

Cas 9: "La mare es col.loca com una igual als seus fills i pateix, junt amb ells, la seva situació. Accepta que els infants passin la nit sense dormir si així ho desitja el seu marit, com també que a X el pare l'hagi tret de casa."

Encara que l'home no arribi a pegar als fills, en totes les ocasions en què aquell pega a la dona, els fills es consideren agredits. En un sol cas que l'home fou abandonat per la dona i es quedà amb els fills, aquest reconeix que les seves relacions amb ella no eren gens cordials i que "li pegava".

3. Infants rebutjats.

Tot i que la situació de rebuig és bastant freqüent (1ª Part) no es anotada molt explícitament, sinó que només s'anomena de pas en els 18 informes. No obstant, la situació es presum en molts d'aquests estudis de problemes específics.

Cas 1: "El pare els maltracta sovint. La mare els concedeix molt poca atenció."

Cas 2: "El pare no es preocupa massa dels fills."

Cas 10: "Rebuig per part del pare i de la mare."

Cas 16: "El pare (la mare ha mort)... mostra gran resistència a assumir el rol maternal... Pren distància afectiva respecte als fills."

Cas 18: "La mare els rebutja després d'abandonar la llar."

La situació de rebuig més categòrica que la d'explotació o maltractes sol ésser l'actitud de fons fortament lligada a la condició abandònica. Hi ha quasi totes les variants: rebuig de tots els fills, d'uns o d'una filla d'ell.

Malgrat això, els informes no parlen massa de les relacions resultants entre els germans, però deixen entreveure l'impacte que té el rebuig-acceptació en alguns casos -quan es tracta de la convivència de germans dins un mateix col.lectiu- que es van solucionant gràcies a les noves relacions

comunitàries com a marc de referència estructurador. El cas de rebuig a tots els germans -quan n'hi ha de grans- dóna la possibilitat d'una restructuració familiar substitutiva per part d'algún germà o germana gran.

Hem parlat també del mecanisme segons el qual els fills d'altres unions acaben essent rebutjats o abandonats per la mare natural com a conseqüència del rebuig del "padrastre" que -quasi sempre- els ha acceptat al començament.

4. Infants alterats, ho són per haver estat "etiquetats" vagament com a "dolents".

Les identificacions dels pares amb un o altre fill es plantegen de forma bastant diferent del model familiar predicat - pels mitjans de comunicació així com també el típic mecanisme de compensació-expectativa. El sexe, l'edat, la situació econòmica, i les relacions conjugals en període de gestació i naixement, tindran el seu pes, tot i que l'explicació freqüent -"infants no desitjats"- s'hauria d'aplicar més aviat a altres models familiars a on la planificació dels fills hi entra més conscientment.

5. Infants minusvalorats.

Els informes ens ho insinuen moltes vegades, i com a categoria socio-psicològica, podem parlar d'una situació de falta de valoració per part dels altres que fan de mitjancers entre el jo i el mi, acabant-se així per minusvalorar un a si mateix.

Explícitament se'ns diu de vegades:

"X s'ha guanyat el paper de "beneit" dins la família" (Cas 4)

En general doncs pot aplicar-se a tots els infants, és però com a tipologia específica a aquells qui per caractereologia

assumeixen uns trets oposats a les expectatives paternes, maternes o d'ambdues conjuntament.

6. Infants sobreprotegits.

Finalment la sobreprotecció (quasi sempre materna i en algún cas paterna, però molt ambigua quan la mare ha abandonat la llar), es dóna almenys com a desig i recerca que condiciona molt les relacions entre fills i amics. Però tipològicament el cas de la "overprotective mother" (marassa) sembla ja ésser un tòpic i ens el trobem quan aquesta "es refugia" en els fills davant l'agressivitat o abandonament del marit avaluada com a fracàs matrimonial. En el cas més greu i explícit ens trobem amb una relació molt masoquista i destructora.

Cas 6: "Segons ella la relació amb el seu marit era molt dolenta: vexacions sexuals, pallisses, violències, moltes vegades davant llurs fills en els quals la mare es refugiava... La mare sobreprotegeix exageradament els seus fills i els dóna ordres contradictòries. Els renya quan no ho ha de fer i no els diu res quan caldria fer-ho. No és "continent" respecte als seus fills, però aquests ho són amb ella."

AJUNTAMENT DE BARCELONA

SERVEIS SOCIALS

SECRETARIA TÈCNICA

CONCLUSIÓ

Tota la situació de mancances estructurals i relacionals queda així reflectida en els infants encara que no de forma automàtica. En primer lloc, alguns d'ells han experimentat, ja abans d'ingressar al col.lectiu, una substitució parcial o total de llurs famílies. Hi ha encara infants que han passat per les "institucions totals" i "discriminatives" d'abans. D'altres han suplert les carències estructurals i relacionals del grup familiar nuclear, amb relacions més o menys esporàdiques, amb membres de la família estesa (relacions que depenen possiblement d'uns models de substitució-adopció derivats del model subcultural familiar del qual parlàvem). Possiblement molts d'ells han redefinit pràcticament a certs grups secundaris (com el dels companys de joc o estudi) fent-los funcionar simbòlicament com a referents familiars, amb un tipus de socialització alternativa sempre deficient i propícia a l'anòmia, a la desviació. Sigui com sigui, les carències familiars causades o reforçades per la situació general de marginació i la referència negativa i marginadora d'un grup socio-cultural més ampli, el model familiar del qual es conculca, ha abocat als nens i nenes en qüestió a un camí de socialització deficient que afecta a la seva estructura personal.

La tasca del treball social amb la infància, a pàrtir de la recomposició de les relacions familiars naturals o substitutives i d'una substitució no artificial de les famílies, durant un cert temps -amb intervencions educatives i socialitzadores controlades professionalment i amb reforços reestructuradors d'una integració escolar i comu-

nitària també controlats- fins a quin punt pot aturar aquests processos de deterioritzaciò personal i -a partir d'una reinserció familiar, escolar i social- crear un suport al nou tipus d'inserció social?

L'estudi caracterològic dels infants, així com els resultats de la intervenció institucional-educativa i també -els resultats finals (estudi de la situació actual dels nens i nenes que passaren pels col.lectius), ens permetran formular millor les hipòtesis o conclusions partint de la última part d'aquest estudi qualitatiu.

BARCELONA

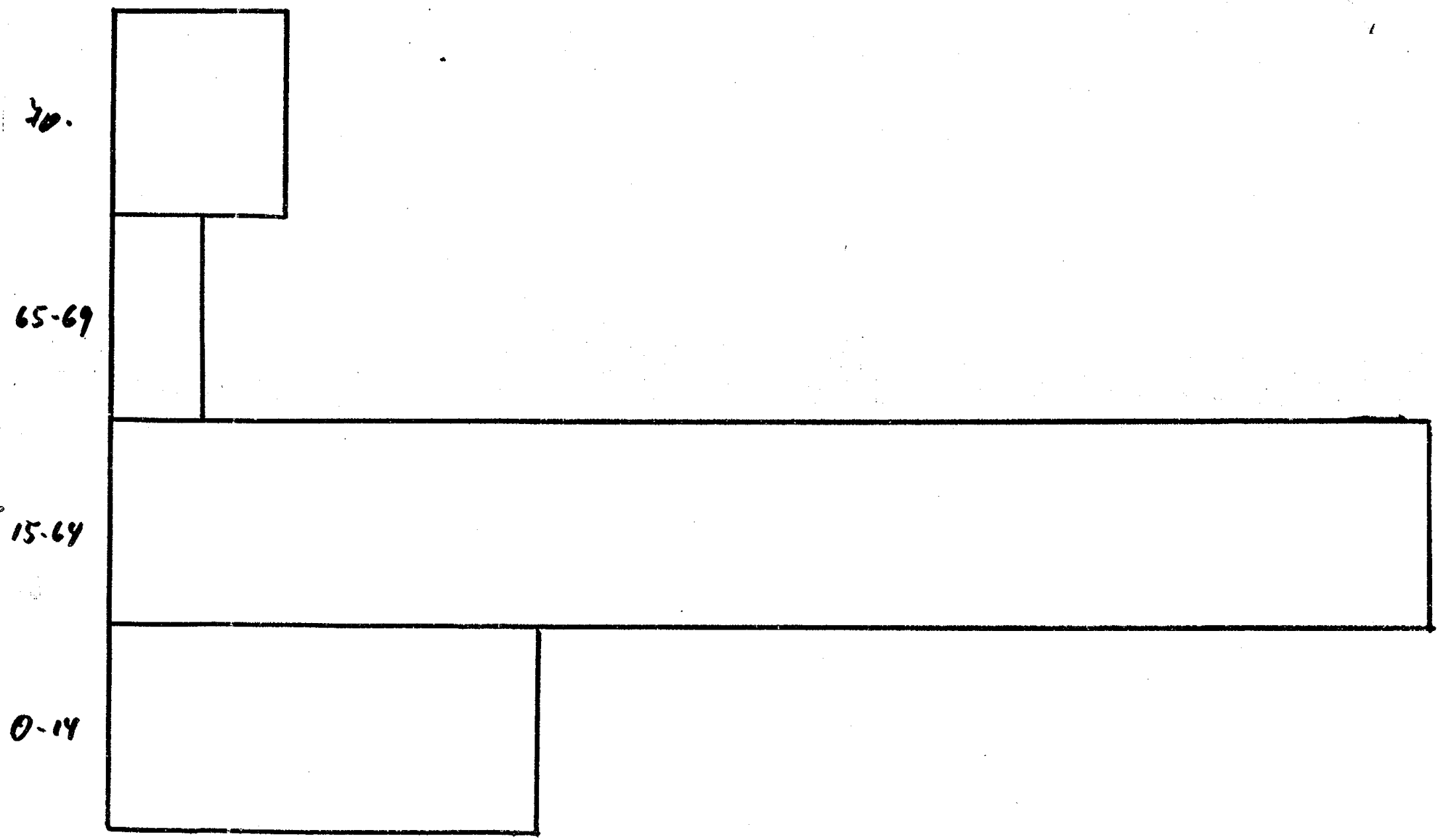

Dte I

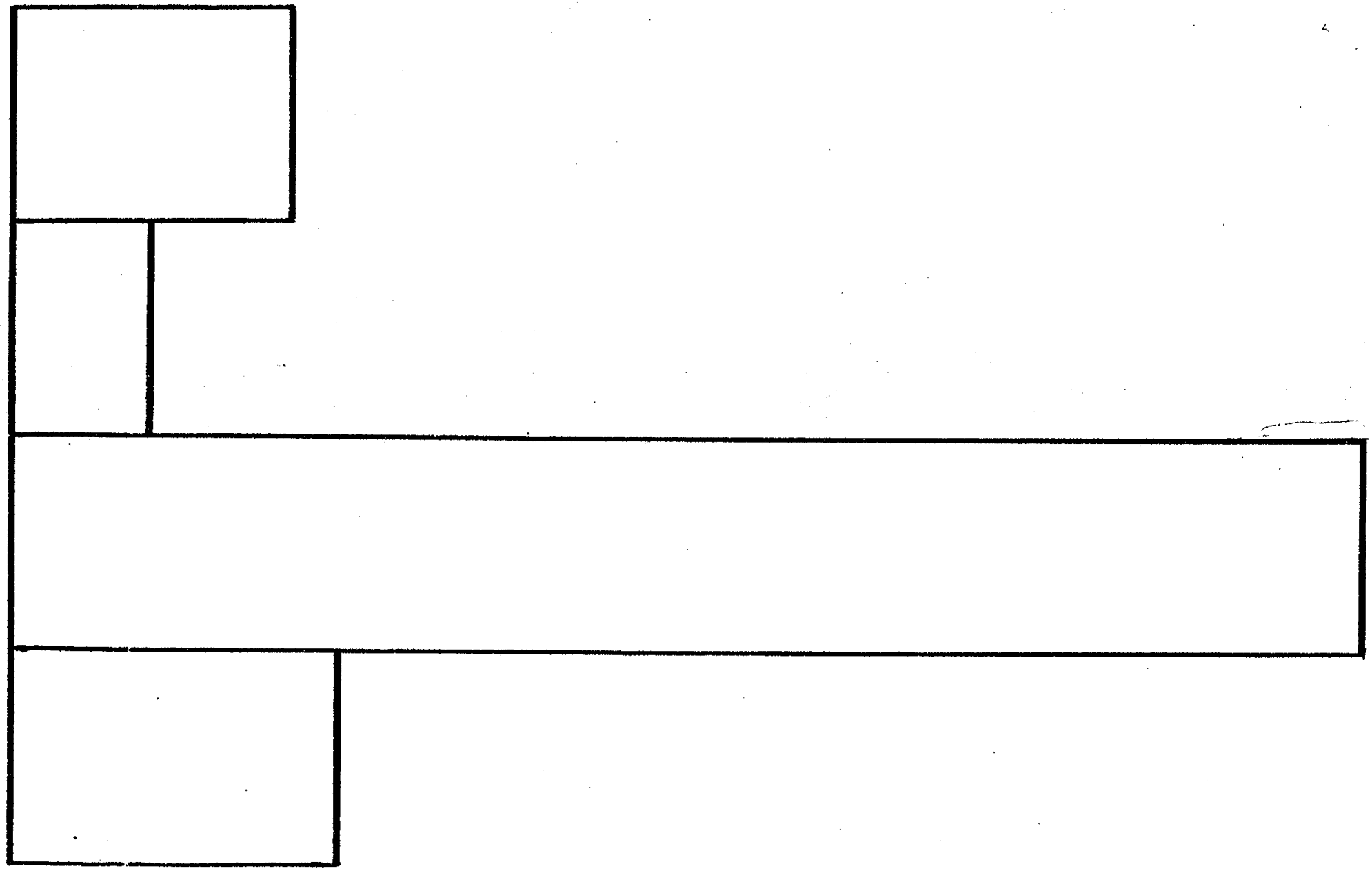

Dte II

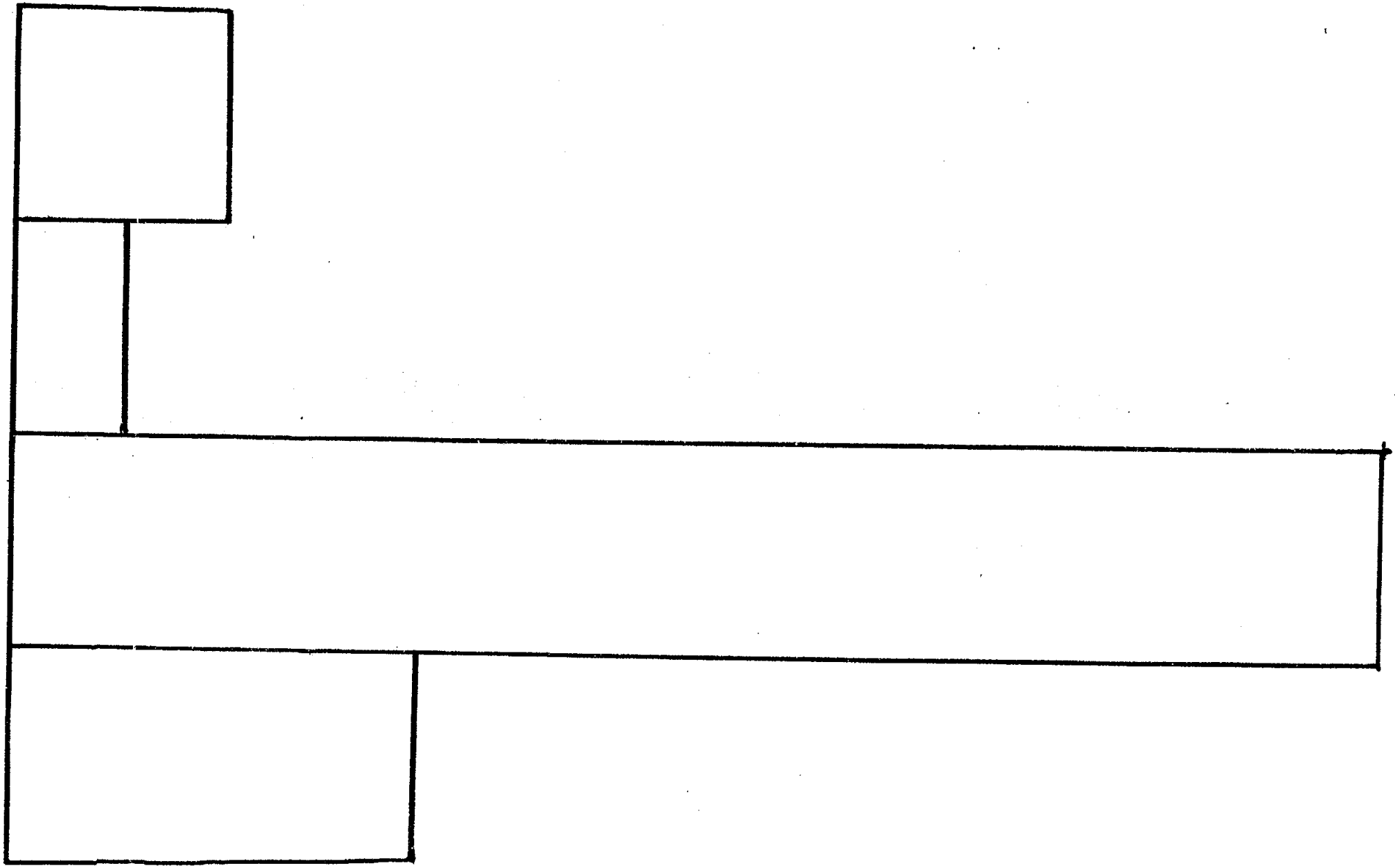

D te III

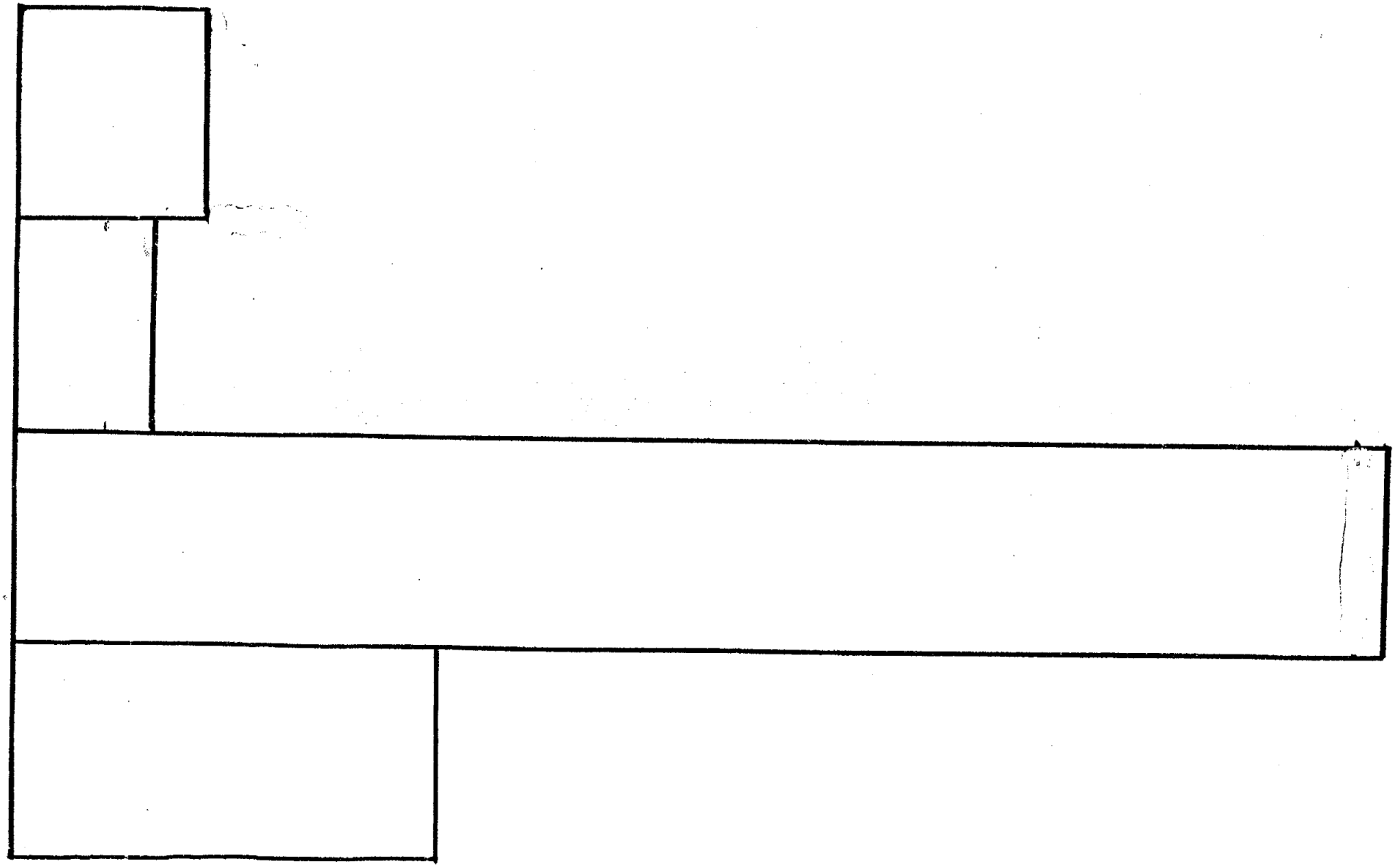

Dte IV

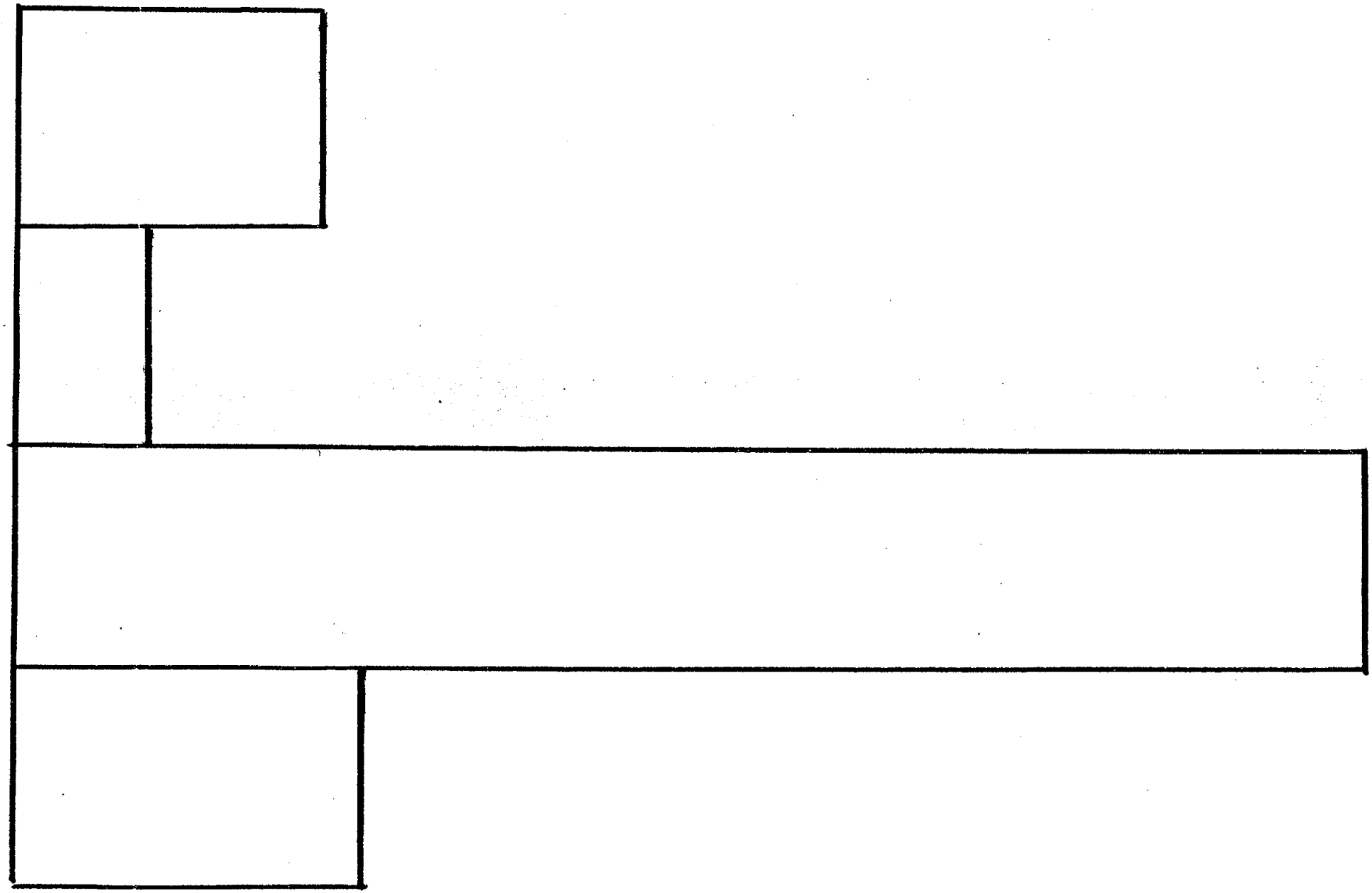

DE V

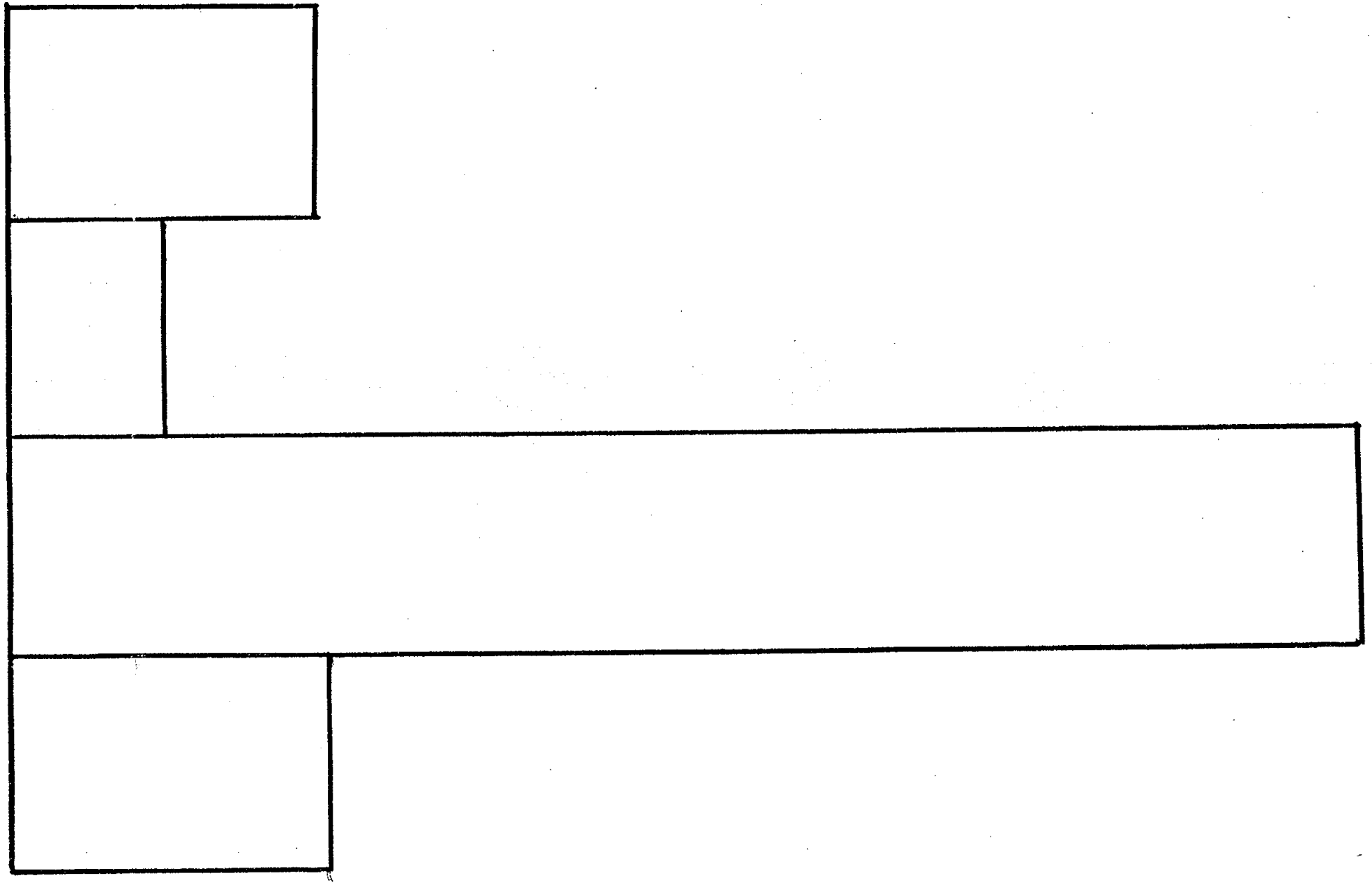

Dte VI

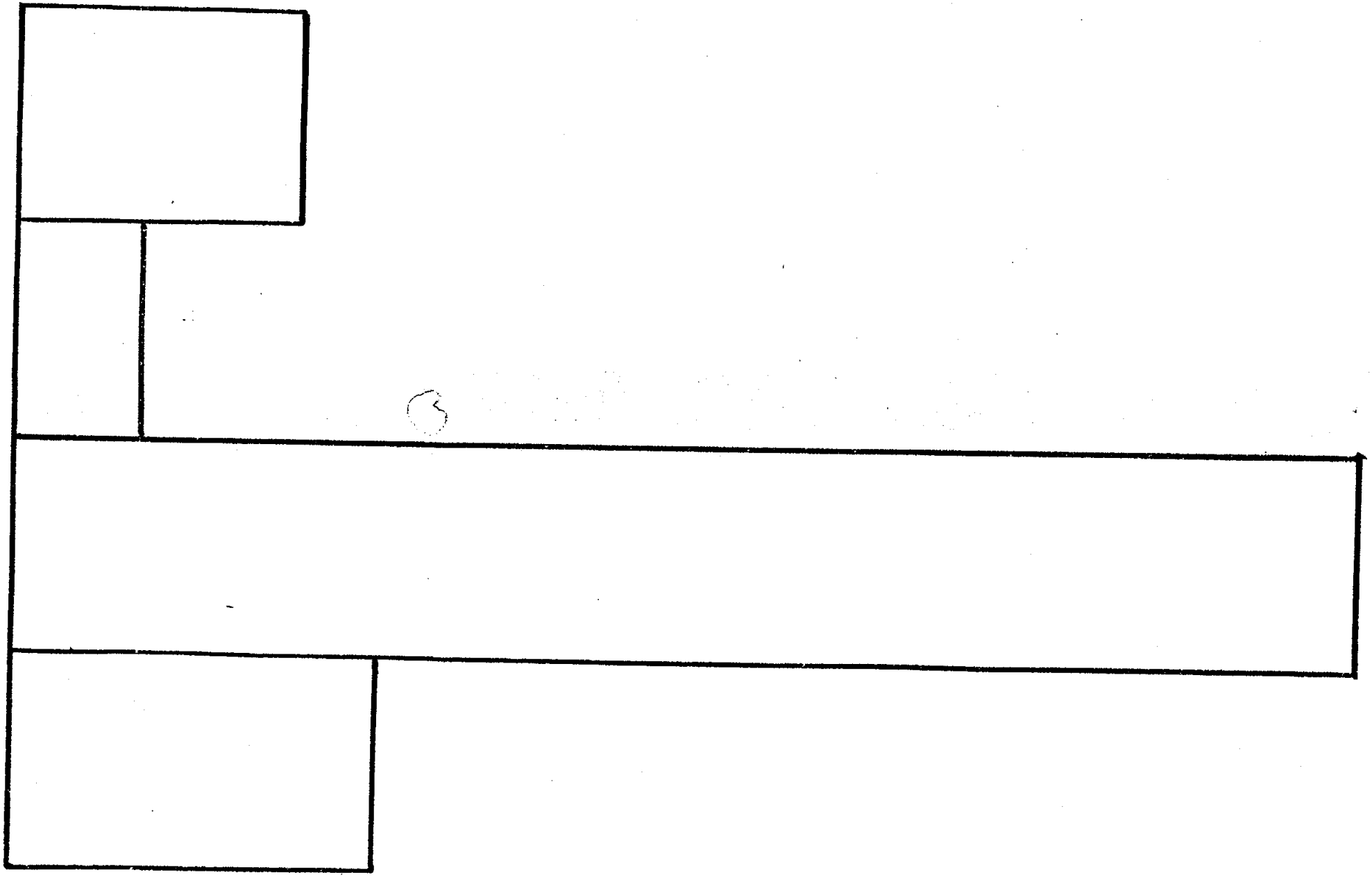

Dte VII

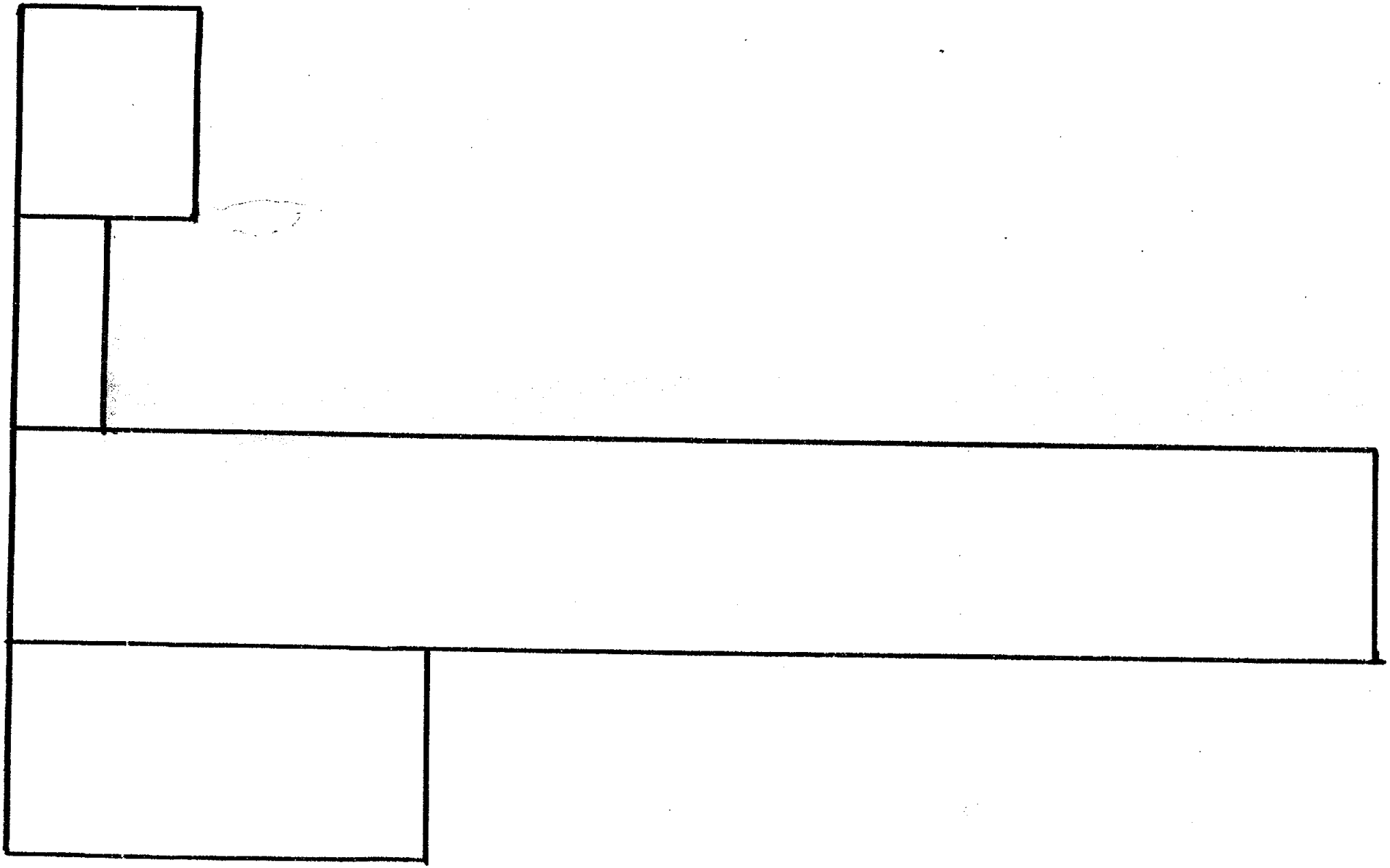

DTE VIII

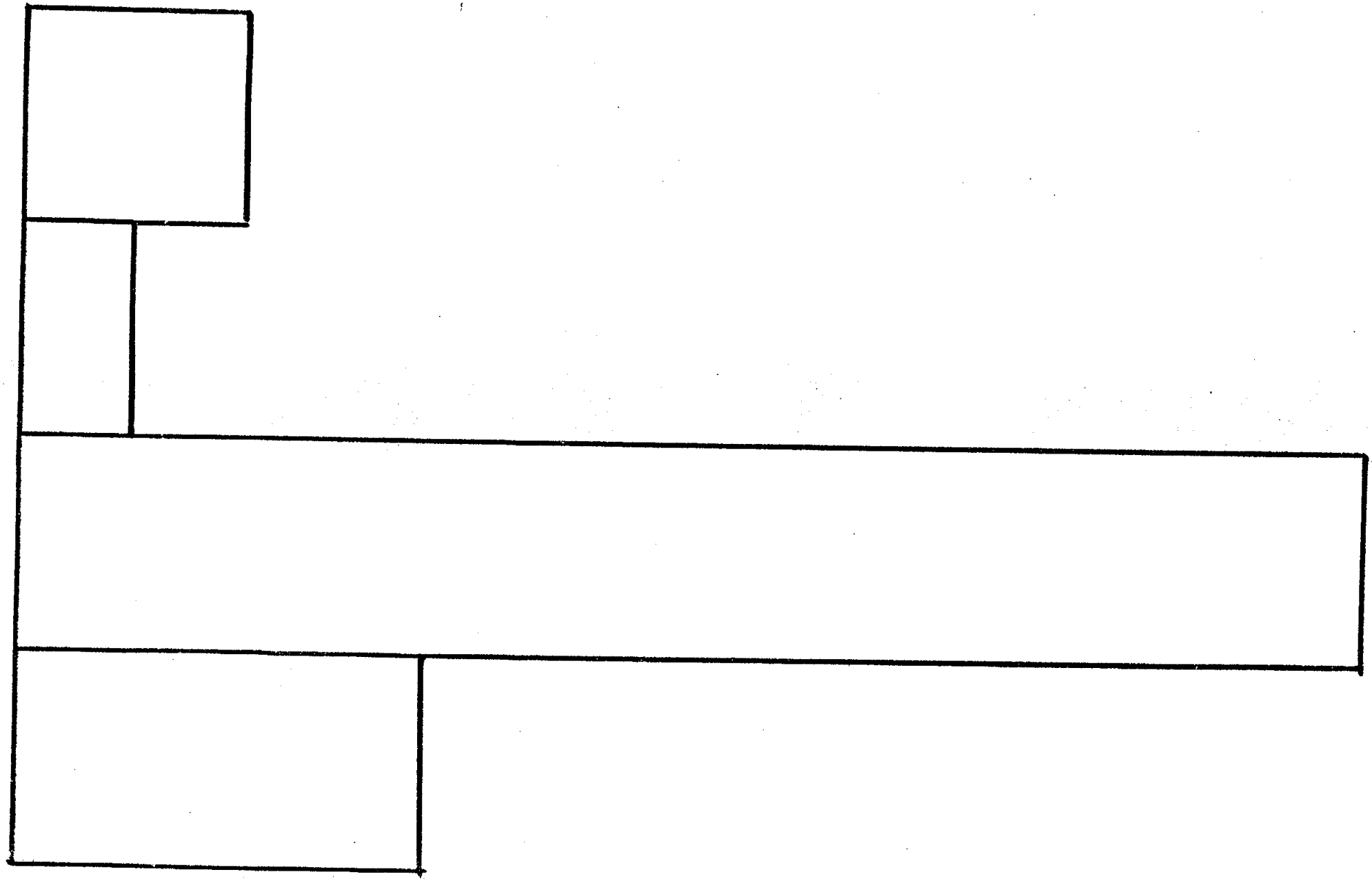

DTE IX Nord

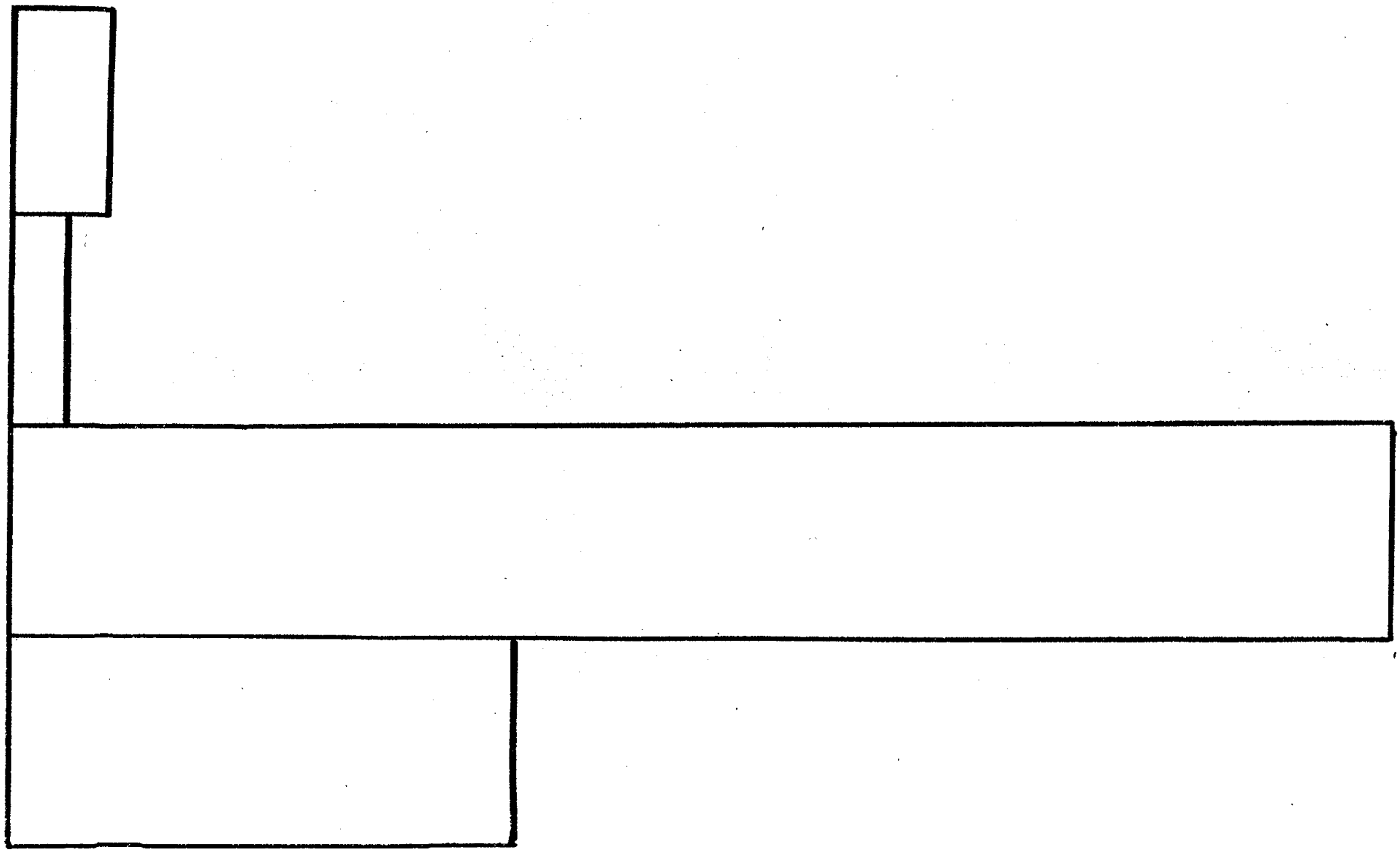

DTE IX Sud

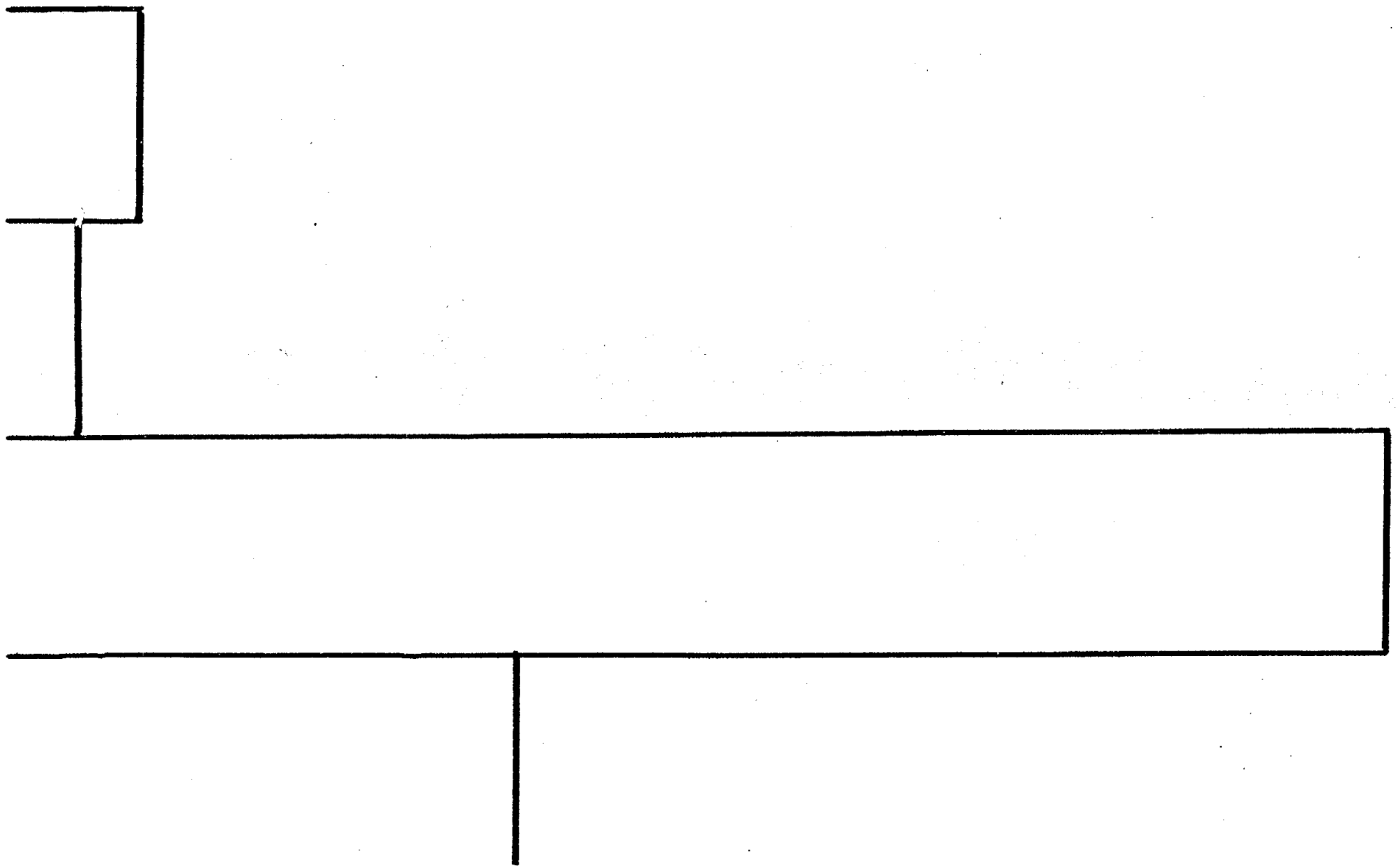

DTE X

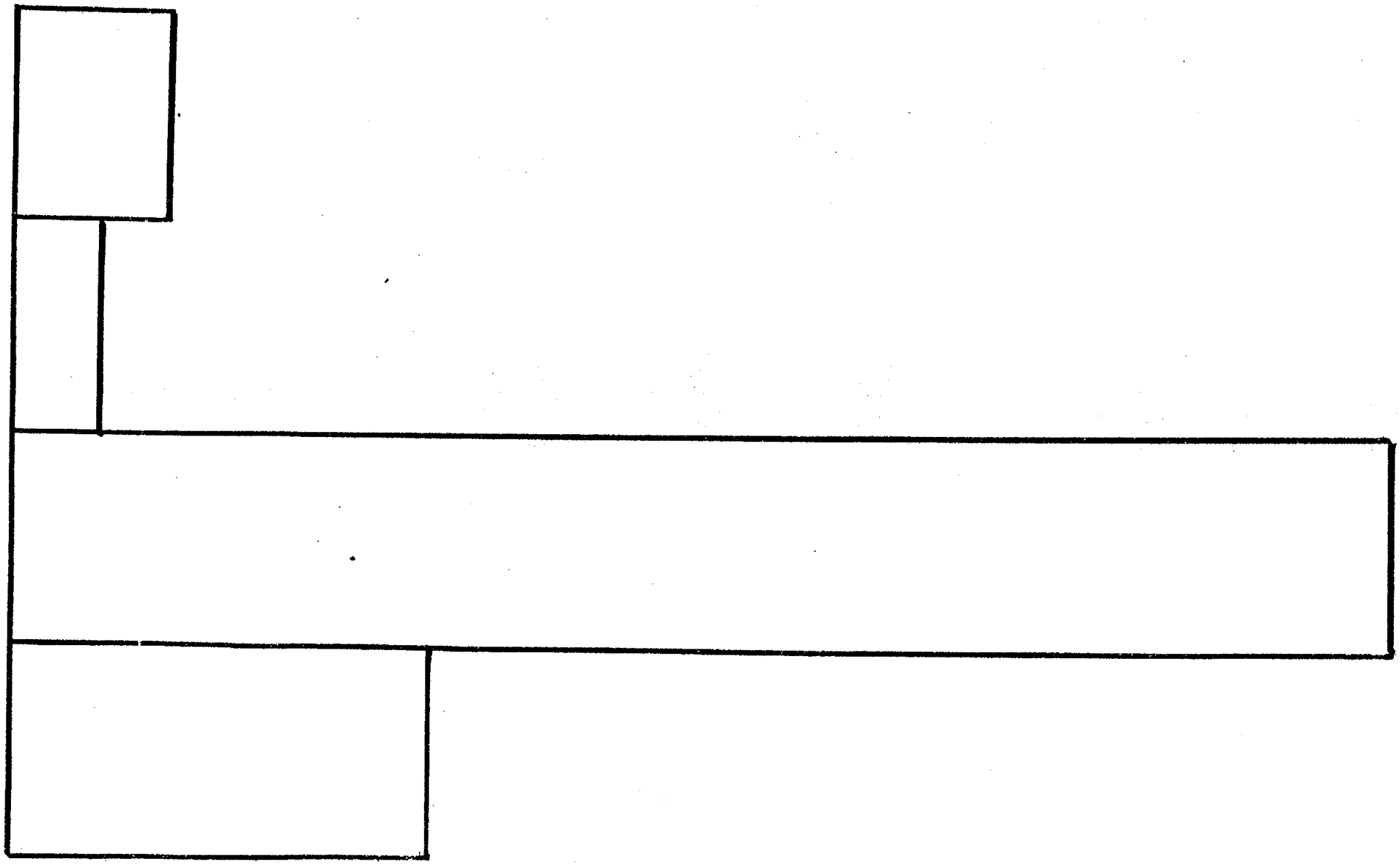

DTE XI

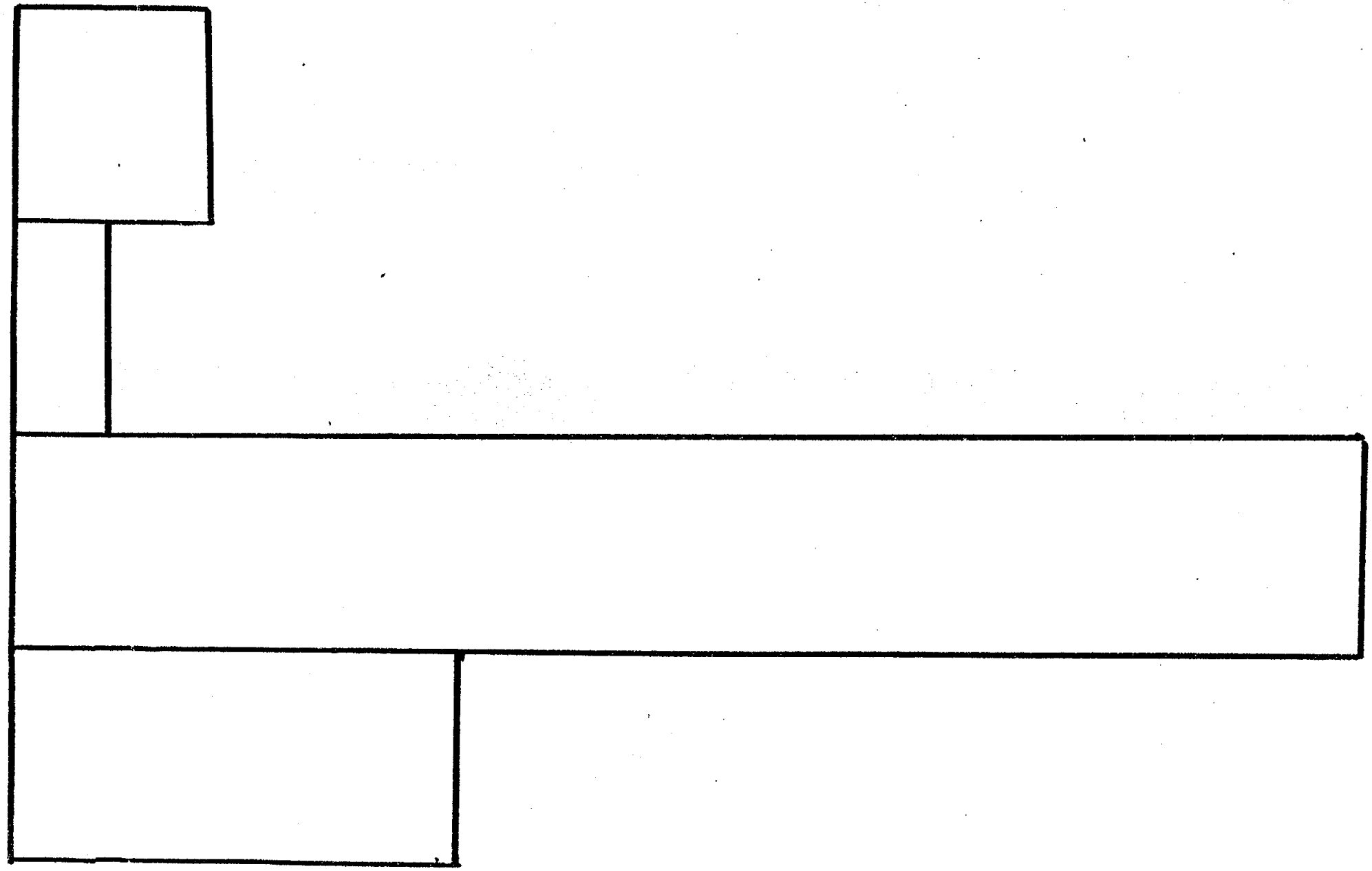
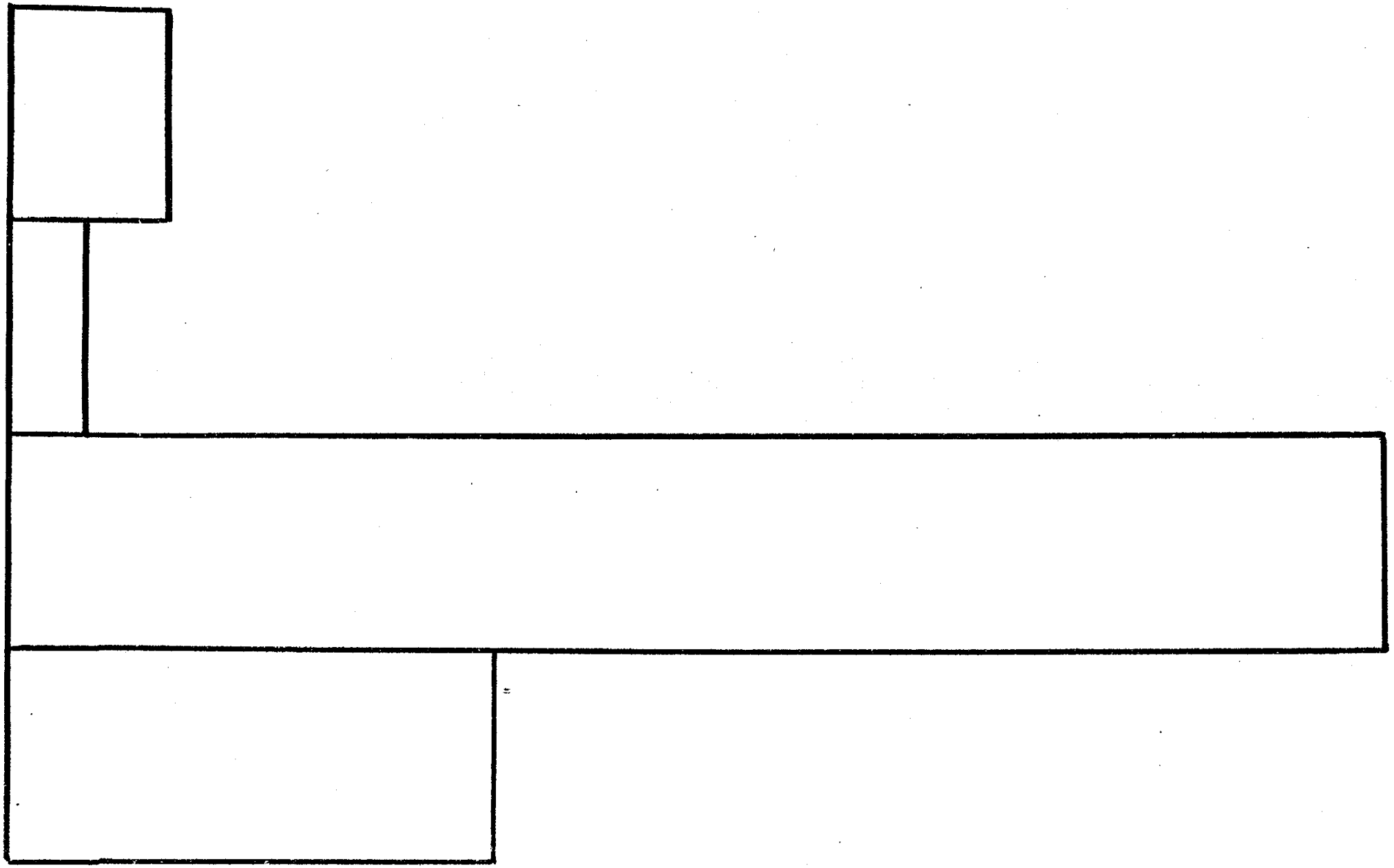
DTE XII